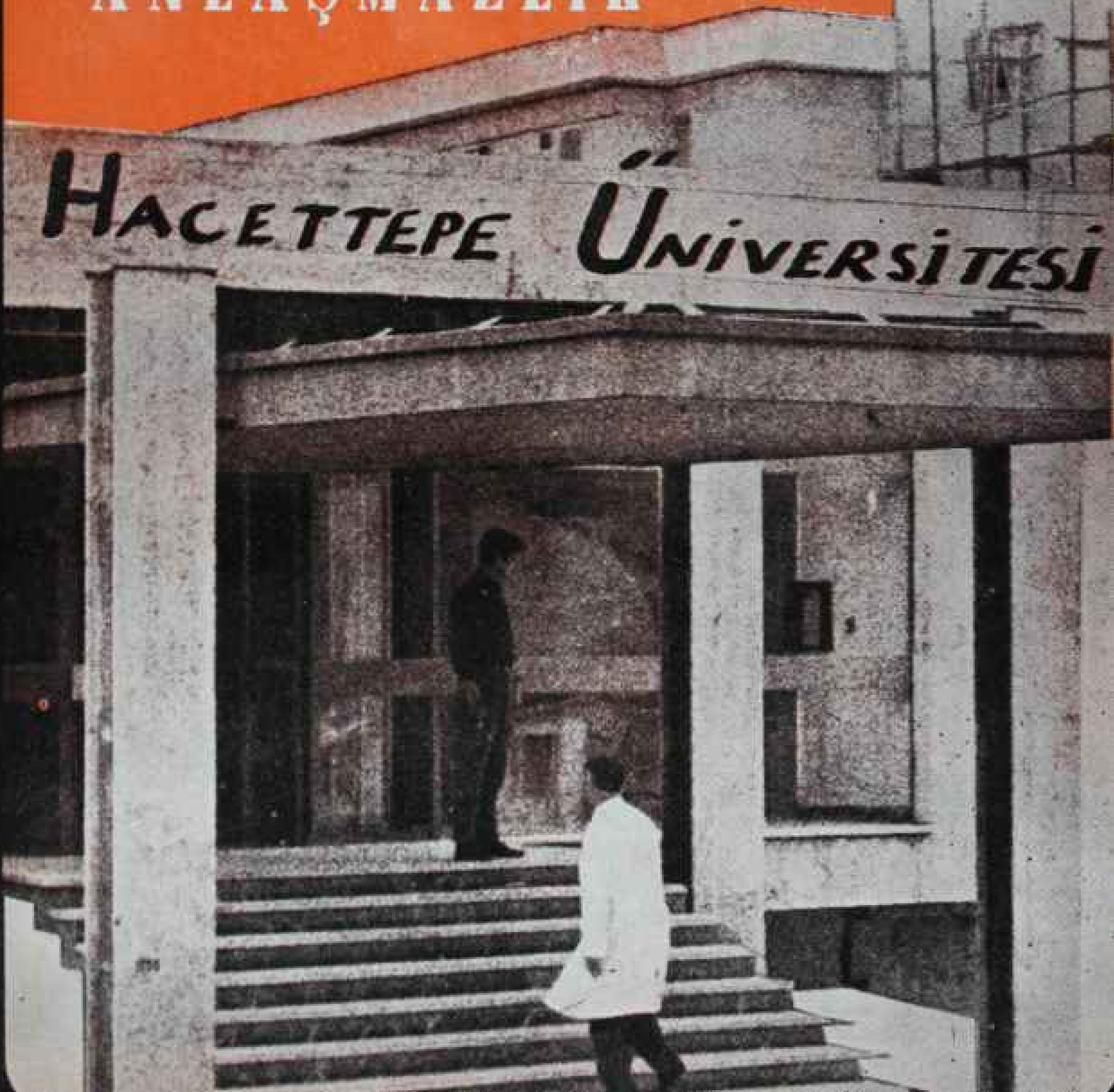
AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

SAYI : 685
5 AĞUSTOS 1967
FIYATI : 125 KURUŞ

ÜNİVERSİTEDE ANLAŞMAZLIK



Asabi ağrılara karşı...



GRİPİN faydalıdır

GRİPİN, baş, diş, adale, sinir ve lumbago ağrılarını teskin eder
GRİPİN, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında başarı ile kullanılır
GRİPİN, günde 4 saat ara ile 3 adet alınabilir

Cilt: XXXIX Yıl : 14 Sayı: 685

SAHİBİ VE BAŞYAZARI :

Metin Toker

YAZI İŞLERİNDEN SORUMLU GENEL YAYIN MÜDÜRÜ:

Kurtul ALTUĞ

MÜESSESE MÜDÜRÜ :

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU

İÇ HABERLER KISMI: Teoman Erel, Yılmaz Gümüşbaş — MAGAZİN KISMI: Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — SİNEMA: Nijat Özön — Dünyada: T. Kemal, Halûk Ülman — İKTİSAT: Mehmet Tuğrul.

İstihbarat Tel: 10 73 82

KAPAK KOMPOZİSYONU:

K.YA.

KAPAK BASKISI:

Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF:

T.HA. — Dinçer Olcay

KLİŞE:

Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI:

3 aylık (12 nüsha) 12.50 lira
6 aylık (25 nüsha) 25.00 lira
1 senelik (52 nüsha) 50.00 lira
Geçmiş sayılar 250 kuruştur.

İLAN ŞARTLARI :

Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER:

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER :

Hürriyet Matbaası - Ankara

BASILDIĞI TARİH :

2.8.1967

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA-TEL: 11 89 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

Parlâmentonun tatile girmesiyle birlikte Başkentin siyasi havasında büyük bir değişiklik meydana geldi; Meclisin açık olduğu süre için de giderek yükselen siyasî tansiyon birdenbire düştü.' Milletvekili ve senatörler. Meclis kapanır kapanmaz, soluğu deniz kıyılarında aldılar ve, yaptıkları işlerden, çalışmalardan âdeta pek memnun, dinlenmeğe hak kazandıklarına[1] önce kendilerini inandırmağa çalıştılar. Oysa, bu dönem içinde pek de verimli çalışmış olduklarını söylemeğe imkân yoktur. Demirele yetki veren kanun, dokunulmazlık meselesi ve Ordu Personel Kanununun çıkarılmasından gayrı, Anayasanın öngördüğü pek çok soruna el bile atılmış değildir. Bu dönemin bilançosu hiç de kârlı kapatılmış sayılmaz.

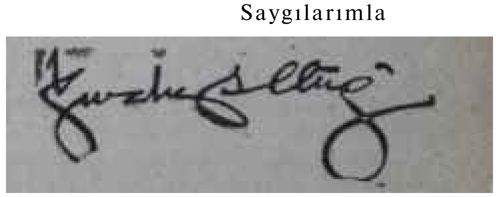
Meclis tatile girdiği sırada bir başka örgütte anlaşmazlık çıktı. Üniversite içinde önceleri suyun altında devam eden mücadele, giderek su yüzüne vurdu ve karşılıklı suçlamalara kadar vardı. Dört üniversitemizin rektörleri, ortak bir bildiri yayınlayarak, Hacettepe Tıp Fakültesini ve onun kurucusu Prof. İhsan Doğramacıyı suçladılar. Kona basma yansıyınca, iş daha da büyüdü. Suçlamalar, gülünç denecek şekilde, gazete sütunlarında arz-ı endam etti.

Mesele neydi, gerçek suçlu kimdi ve gerçekten, işin içinde bir iş var mıydı? Bütün bunlar, sanırım ki, çok kimsenin malûmu değildir. Oysa, Üniversite içinde bu tip bir anlaşmazlığın çıkması, memleketin en muhtar ve en güvenilir örgütüne belbağlıyanlar için cidden merak konusudur. Bu bakımdan, bu haftaki AKİS'te kapak konusu. Üniversite içindeki bu -karanlık- anlaşmazlıktır. AKİS muhabirleri, gerek suçlayanlarla ve gerekse suçlananlarla, tam bir tarafsızlık içinde görüştüler. "Üniversite" başlıklı yazı, tarafsız bir çalışma sonucu ortaya çıktı. Şunu özellikle ifade etmek isterim ki, "Üniversite" başlıklı yâna, -AKİS okuyucularının hatırlayacakları bir deyimle-, "zekâ ışığı altında" okunmalıdır. Zira taraflar, AKİS sütunlarında kendi savunmalarım yapmakta, tabii bu arada, -"şecaat arzederken" misali- marifetlerini de anlatmaktadırlar. AKİS okuyucularının işin aslı hakkında bilgi sahibi olmaları, "Üniversite" başlıklı yazıyı okumakla mümkün olacaktır.

Geçtiğimiz hafta içinde bir "önemli toplantı" yapıldı. Özel sektörün siyanet meleği AP. İktidarının Bakanları, geçtiğimiz hafta içinde,

Özel sektör temsilcileriyle toplandılar ve birtakım kararlar aldılar. İşin ilginç tarafı, Özel sektör temsilcilerinin taleplerinin şekil ve bu talepleri yaparken içinde bulundukları durumdur. Çok şey istemek için çok şey yapmış olmak gerekir. Oysa bu "âkil temsilciler" hem pek bir şey yapmamakta, hem de Hükümetten "çatır çatır" dilekte bulunmaktadırlar. "Hükümet" başlıklı yazıda, Özel sektörün dilindeki ithalât-ihracat durumumuzun acıklı manzarası gözler önüne serilmektedir.

Saygılarımla



AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Cilt: XXXIX Sayı: 685 5 Ağustos 1967

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Fütursuzluğun bu kadarı

Son zamanlarda AP'ye bir şeylerin olduğunu görenler bu hafta bunun yeni bir örneğine daha rastladılar. Süleyman Demirel, Başbakan sıfatıyla konuştu ve "Belediye seçimlerine kadar" İstanbula Devletin hiç bir hizmet yapmayacağını söyledi. Demeçten çıkan mâna şuydu: "O seçimlerde İstanbul, oyunu AP'ye verirse, ondan sonra biz de, Devletin hizmetlerini oraya götürürüz!"

C.H.P Genel Sekreteri Bülent Ecevitin akisler yapan cevabında belirttiği gibi partizanlığın bu şekilde resmî bir politika olarak bir Başbakan tarafından ilân edildiği şimdiye kadar görülmemişti.

Bilinmez, A.P.'nin başına vuran, yaz sıcakları mıdır, yoksa ısındığı İktidar Koltuğu mu? Ama gerçek şudur ki bir süredir A.P.'ye bir fütursuzluk, bir "yaparım, olur" zihniyeti musallat olmuştur. Bunun, Menderesi de şaşırtmış olan bir etrafın tesiri olması kuvvetle muhtemeldir. Şimdiye kadar gücünün hududunu gayet iyi hesaplayan Süleyman Demirel - İnönünün de kuvvetli tarafı budur- artık o hesapları yanlış yapmaktadır.

Tabii, bu çeşit hataların zararı anında görülmez. Nitekim, Ecevitin cevabında sözünü ettiği "Kırşehiri ilçe yapmak" tasarrufu D.P. İktidarını hemen yıkmamıştır. Ancak bu tarz hatalar büyüye büyüye ve çoğala çoğala Menderesle partisinin başına bilinen belâyı getirmiştir.

Gerçi eski Demokratlar 27 Mayısı hâlâ "Tanka çarptık" diye izah etmekten hoşlanmaktadırlar. Böyle bile olsa, yolların "tanklı" bulunduğu kendilerine dostça çok hatırlatılmış, ihtiyata çağırılmışlardı.

Onlar dinlemediler.

Süleyman Demirel bir noktayı daha unutmamalıdır: Aksiyonun reaksiyonu, kendini göstermekte daima, bir önceki - tecrübede olduğundan daha çabuktur.

Devletin hizmetlerini Belediye seçimlerine bağlamak, her halde pek talihli bir ilişki olmaktan uzaktır.





Bülent Ecevit - Süleyman Demirel
"Böyle gelmiş, böyle gitmez"

Deprem

Bir basın toplantısı

Güneş yanığı esmer yüzünde zaman zaman kederli bir yorgunluğun izleri beliren genç adam, sözlerine şöyle devam etti:

"— ...Ancak, kurulacak evlerden hemen hiçbiri o insanların olmıyacak, yapılacak yardımların büyük bir kısmı o insanların eline geçmeyecek. Bu evlerin ve yardımların büyük kısmı birbirleriyle hısım - akraba olan birkaç ağa için yapılmış olacak. Çünkü bölgedeki mezraların yüzlercesi bu ağaların malı. Mezralarda yaşayan binlerce insan, o birkaç ağanın haraca bağlanmış tebaası durumunda. Devlet bu köylülere ev yapsa, evlerin kurulacağı topraklar ağanın olduğu için evler de ağanın olacak. Nitekim ağalar, şimdiden, zarar tesbitinde bunu teminat altına alıyorlar."

Bir sure sustu, sonra, alınması gerekli tedbirler konusundaki görüşlerini şu sözlerle özetledi:

."— O bölge derhal bir toprak reformu bölgesi ilân edilmelidir. Yürürlükteki yasaların sağladığı imkânları kullanarak ve Anayasanın ilgili hükümlerine uyarak devlet, zaten çok şüpheli yollardan birkaç ağanın eline geçmiş olan bu toprakları" kamulaştırmalı, ihtiyacı olan ve bu toprakla geçinebilecek sayıda köylüye dağıtmalıdır. O bölgede geçimlerini" sağlayamıyacak olanlar da başka yerlere yerleştirilmelidir. Benim konuşabildiğim, ki-

İki Münasebetsiz

Metin TOKER

İyi niyetli iki Hükümetin başı, şu sırada iki patavatsız, yahut en hafifinden, aşka geldiklerinde ne söylediklerini ve ne yaptıklarını bilmeyen iki münasebetsiz yüzünden derttedir. Bunların biri, Türkiyeyi ziyaret eden Papa VI. Paul'dür. öteki, Kanadaya giden Fransa Devlet Başkam General de Gaulle. Her ikisi de hem misafiri oldukları memleket basınında, hem de kendi basınlarında şiddetle tenkit edilmektedirler. Bunda gazeteler haklıdır. Zira iki misafirin düşüncesiz hareketleri bir takım hisleri fena şekilde tahrik etmiştir.

Papanın Ayasofya müzesinde diz çöküp dua etmesini "İlâhî ilham"a vermek imkânı yoktur. Papa Aleksandr Borjiyanın kızı Lükres Borjiya ile münasebeti hangi nisbette "ilâhî ilham" ise Papa VI. Paul'ün davranışı da ancak o kadar "ilâhî ilham" sonucudur. Mukaddes davetlimiz o jestiyle Ayasofyayı hâlâ bir kilise olarak gördüğünü hristiyan alemi önünde tescil etmiş, bu dâvadan vazgeçmediklerini belirtmiştir.

. Bu kadar açık bir hareket karşısında Dışişleri Bakam İhsan Sabri Çağlayangilin Papayı savunma tarzına gülmemek imkânsızdır» Çağlayangil alınanların, bizim bir dinî bayramımızda Kolonya katedralini işçilerimize açıp namaz kıldırdıklarını hatırlatmış, "Ayıp! Ayıp! Biraz medenî olalım.." mânasında lâflar etmiştir.

Bu, elmalarla armutları birbirine karıştırmanın tipik örneğidir ve tam demagojidir. Kolonya katedrali bir mabettir. Orada, aynı Tanrıyı tanıyanlar kendi dinlerinin ibadetini yaparlarsa hiç bir münasebetsizlik yoktur. Eğer Papa Süleymaniye camiine gidip te dua etseydi bundan ancak memnunluk duyulurdu. Ama Ayasofya Atatürkün ince bir düşüncesiyle mabetler arasından çıkarılmış, tarihî yerler arasına sokulmuştur. Ayasofya mabet niteliğini muhafaza edecekse, minareleriyle bir camidir, kilise değil. O itibarla, Papa bir mabette değil, bir müzede dua etmiştir. Her halde, eğer Hitit veya Topkapı müzesini ziyaret etseydi Mukaddes Misafirin batırma diz çökmek gelmezdi.

Papa Ayasofyada dua eder, Hristiyan âlemin burası üzerindeki iddialarından vazgeçmediğim belirtirse ne olur? Ayasofyayı bizden alırlar mı? Fatihin kılıcının hakkı, ancak başka bir kılıçla ortadan kaldırılır ki bugün böyle bir savaş düşünülmez bile.. Ayasofya için harbeden çıkacak!. Ama, bir süredir Ayasofyanın tekrar cami haline gelmesi tarzında, kütlelerce desteklendiği muhakkak bir talebe karşı Hükümet, bundan böyle nasıl karşı çıkacaktır?

Papanın bunu düşünmesi, o düşünmemişse, hadise sırasında Mukaddes Misafirin yanında bulunan ve kendisinden Mukaddes Misafir tarafından izin istenilen Dışişleri Bakanı Çağlayangilin müsaadeyi vermemesi, hatta Papayı "Burası müzedir" diye ikaz etmesi lâzımdı.

İktidar bunun vebalinden uzun süre kurtulamayacaktır.

Kaldı ki böyle; hallerde nasıl davranılacağını da Kanada, gene bu tarz bir münasebetsizlik vesilesiyle pek güzel ortaya koymuştur. Tıpkı Papa gibi Fransa Devlet Başkam General de Gaulle de, resmen ziyaret ettiği Kanadada, bağımsızlık peşinde koşan fransız asıllı Ouebec halkını tahrik etmeye kalkışmış, fakat Kanada Başbakanı kendisine, kibarca, ancak tereddüde mahal bırakmayacak tarzda kapıyı göstermiştir. Kibirli General için bunun ağır darbe olduğunda şüphe yoktur. Ama Kibirli General kendisi kaşınmıştır.

Bir misafir düşününüz ki Tunceliye geliyor ve orada "Yaşasın bağımsız Kürdistan!" diye haykırıyor. Misafirliğini bilmeyen misafire misafirlik göstermenin elbette ki mânası ve âlemi yoktur.

Papa VI. Paul şüphesiz İstanbula, aklındaki "Hristiyan kiliselerini birleştirmek" dâvasını gütmek için gelmiş, Athenagoras'ın itibarını arttırarak onun desteğini kıymetlendirmiştir. Kim ne derse deste, Papa tarafından ayağına kadar gidilip ziyaret edilen bir ruhani lider, dünya çapında şahsiyet haline gelir.

Türkiye ise bu ziyaret sebebini anlamış, fakat hadisenin turistik değerli gözönünde tutarak buna müsait davranmıştır. Hattâ müsait davranmaktan da ileri gidilmiş ve protokolde bazı aşırılıklar -âdetimiz ve galiba görmemişliğimiz sonucu, yapılmıştır.

Ancak bu "Centilmenler Anlaşması"nın Mukaddes Misafir tarafından bozulmaması gerekirdi. Papanın Ayasofyanın Türkiye ve türkler için ne ifade ettiğini bilmemesine imkân yoktur. Papaya her halde, bu konuda kamuoyumuzun hassasiyeti de söylenmiştir. Bütün bunlara rağmen Mukaddes Misafirin diz çöküp duaya kalkışmaktan vazgeçmemesi katı bir kasıtın ifadesi olmaktan başka mâna taşıyamaz. Belki Hristiyan kilisesinin bu en kudretli lideri böyle davranmaya mecburdu. Kilisesi mensuplarının kendisinden bekledikleri bakımından..

Anar ne yalan söylemeli, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanından da türklerin bekledikleri, vardı.. Çağlayangilin hafiflikleri biraz fazla çoğalmaya başladı ve böyle hallerde akıllı iktidarlar bu tarz Bakanlardan kendilerini kurtarma yoluna giderler.

racı durumundaki köylülerin hepsi, başka yerlere yerleştirilmeye razı idiler.."

Bu sözleri söyleyen, CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevitten başkası değildi. Temmuz ayının son haftasını Tunceli ve yöresindeki depremde büyük can ve mal kaybına uğrayan köy ve mezralarda, bu arada depremin ağırlık merkezini teşkil eden Pülümürde incelemeler yaparak geçiren Ecevit, Başkente dönüşünden hemen sonra, haftanın başındaki Pazartesi günü, Parti Genel Merkezinde bir basın toplantısı düzenledi ve izlenimlerini, alınması gerekli tedbirlerle ilgili düşüncelerini açıkladı, meselenin çözüm yollarını akılcı bir görüşle ortaya koydu.

Ecevite göre, bu şartlar altında, AP İktidarının henüz lâfını etmekle yetindiği yardımlar gerçekleşse bile, bu yardımlar, felâketzede köylülere ulaşmıyacak, köylüyü sömürenlerin eline geçecektir.

Lâf çağı

Ecevitin belirttiğine göre, İktidar sorumlularının ve hele" de Başbakan Süleyman Demirelin çok süslü nutuklarına rağmen, aradan günler geçmiş olduğu halde, deprem bölgesindeki köylülerin çoğu, daha hiç yardım görmemiştir. Hattâ o kadar ki, depremin üçüncü gününde Ecevit, gezdiği yerlerde sadece iki çadıra rastlamıştır. Yardım çalışmaları çok yavaş ilerlemekte, ortada olağanüstü bir durum bulunmasına rağmen bazı ilgililer, bu arada Karayollarının bazı personeli, mesai saatleri dışında çalışmaya yanaşmamaktadırlar. Örneğin, greyderlerin makinistlerini bile çalıştırmak, yolların yapılmasını sağlamak mümkün olmamaktadır. Halbuki sürekli vardiya sistemi uygulanabilse, bu sorun kısmen halledilmiş olacaktır. Özetle, yaşayanlar hâlâ aç ve çıplak, ölüler, kefensizdirler.

Deprem bölgesinden yeni dönmüş olan Ecevit ve arkadaşlarının bu açıklamalarına karşılık, aynı günlerde, devletin resmî haber ajansı ve bu arada Radyo, deprem bölgelerine yapılan geniş yardımlardan bahsediyor ve ortalığı tozpembe gösterebilmenin çabası içinde bulunuyorlardı. Ancak, bunda ajans ve Radyonun suçlu bulunduğunu söylemeğe imkân yoktur. Çünkü onlara bu bilgiler Hükümet yetkilileri tarafından verilmişti. Halbuki aynı günlerde, binlerce meskenin oturulamaz hale geldiği Doğu deprem bölgesine Sadece 2500-3000 çadır gönderildiğini, özellikle köy ve mezralarda yaşayan köylülerin, her gördüklerine, bu arada bazı Bakanlara, "Üç gündenberi açız, neredesiniz?" şeklinde dert yandıklarını Türkiyede pek çok kimse biliyordu.

Hükümet yetkililerinin, bütün bu ilgisizliklere ve organizasyon bozukluklarına buldukları, tek kılıf, Doğu bölgesindeki ulaşım imkânsızlığıdır. Elbette ki buna, "hayır!" demeğe imkân yoktur. Edebiyatı yapılan "Altın Çağ" ve onun maddî . manevi mirasıyla övünen AP İktidarı, Doğuyu sadece eşkiya yatağı olarak düşünmüş ve buralara yol yapmayı, eşkiyayı yakalamak için lüzumlu görmüştür. Sorun böyle ele alınanca, içinden çıkılmasına elbette ki imkân yoktur.

Aynı günlerde, birçok yardımın, halka, ordunun imkânlarıyla ulaşabildiğini bilenler, endişelerini "Ordu da bir kenara çekilirse, bu insanların hali ne olur?" şeklinde ifade etmekten çekinmiyorlardı. Çünkü gerek Doğu bölgesinde, gerekse Sakaryada vukubulan depremlerde hemen her tarara ordunun imkânlarıyla ulaşılabildiğini, hemen her işin askerler tarafından yapıldığını bilmeyen yoktu.

İlgililerin Doğu için buldukları "ulaşım imkânsızlığı" mazereti aynı şekilde Sakarya için de kullanılmaya kalkışılınca ortaya gülünç bir durum çıkmıştır. Çünkü, Sakaryanın değil ilçe ve bucaklarına, köylerine bile her türlü motorlu vasıta ile kolayca gidilebilmektedir. Hattâ Türkiyenin en düzgün yollarından biriyle Ankara Ve İstanbula bağlı olan Adapazarına bile zamanında yardım yapılamayışının "yolsuzluk" gerekçesiyle açıklanmağa çalışılması, espri konusu olmuştur.

Herkes kendi derdinde

Halk, böyle mazeretlere inanmamaktadır. Adapazarı depreminin üzerinden bir hafta geçmiş, olmasına rağmen şehir içindeki enkazın bile kaldırılmamış olması, halkın bahçelerde ve parklarda çadırsız yatması, bazı yerlerde ekmek sıkıntısı çekilmesi ve hele köylere hiçbir yardımın ulaşmamış olması, böylesi mazeretlerle açıklanacak gibi değildir. Adapazarına çok yakın olan ve şehre asfalt bir cadde ile bağlı bulunan Akyazı ilçesine gerekli yardımın ancak geçtiğimiz haftanın son günü gittiğini duyanlar, buna hiçbir anlam verememektedirler. Çadır verilmesi bir yana, birer battaniye bile sağlanamamıştır. Çaresizlikten, yarı yıkılmış evlerine girmekten başka çıkar yol bulamayan yurttaşlar ikaz edebilecek bir yetkiliyi ortalarda görebilmek ise hayaldir. Köyler tamamen başıboş bırakılmıştır. Halk, bahçelerde, kilim ve tahtalarla uydurduğu barınaklarda sabahlamaktadır. Buralardaki zarar - ziyan tesbitini ne-



Ecevit, depremle ilgili basın toplantısında
Görünen köy

reden geldikleri ve kimin tarafından gönderildikleri bilinmeyen, çocuk denilebilecek yaştaki kimselerin yapması ise bir başka başıboşluk işaretidir. Bu çocuklar köylerde dolaşmakta, evleri dışardan şöyle bir seyretmekte, bu evlerde barınan nüfus sayısını- tesbit etlikten sonra çekip gitmektedirler. Halbuki, felâketzede köylüler, daha ciddi çalışmalar beklemektedirler. Hattâ evlerine girip girmemeleri gerekliğini söyleyebilecek bir yetkili aramaktadırlar.. Yardım yapılacağı söylentilerine inanan pek azdır. Herkes, kendi başının çaresine bakmaktadır. Gerek kasabalardaki, gerekse köylerdeki enkazın temizlenmesi için halk, bütün acılarına ve hâlâ büyük bir korku içinde bulunmasına rağmen, işbirliği etmiştir. Radyolarda bahsedilen o "kurtarma ekipleri"nin, o "enkaz kaldırma ekipleri"nin izine bile rastlanmamaktadır. Kısacası, gayret yine dayıya düşmüştür.

Geçtiğimiz haftanın son günü Sakarya deprem bölgesine giden CHP Genel Başkam İnönü de burasını böyle bir hayıhuy içinde bulmuştur. Hükümetin ve il yetkililerinin ilgisizliğinden yakınan köylüler, İnönünün ellerine,; sarılmış ve "Bizi kurtar, Paşam!" diye sızlanmışlardır. Durum gerçekten yürekler acısıdır ve böyle de devam edeceğe benzemektedir. Çünkü, depremin üzerinden birkaç gün geçip de, sayıları 73'ü bulan ölüler gömülünce, ilgililerde ilk başta, görülen -ve su nuca bakılınca "göstermelik" olduğu hemen anlaşılan, gayretler, sabun köpüğü gibi sönüvermiştir. "Yıkılanın yerine daha iyilerini yaparız sözünün mucidi Başbakan Süleyman Demirel ise, daha, ölenlerin sıcağı soğumadan İrana gitmiştir. Bekle ve gör!

Türkiyede birçok bölgenin, bu arada Adapazarı ve çevresinin, hafif de olsa, durmadan sallandığı şu günlerde bazı tedbirler üzerinde durulduğu muhakkaktır. Ancak, bu tedbirlerin mahiyetini anlamak için kâhin olmaya lüzum yoktur: Deprem bölgelerine. Önümüzdeki günlerde bir miktar daha yardım gönderilecek, ondan sonra herşey büyük bir sessizliğe gömülecek ve felâketzedeler kaderleriyle başbaşa bırakılacaklardır. Geçtiğimiz yıl vukubulan Varto ve Hınıs depreminden sonra olanlar bunu göstermektedir. Aradan bir yıl geçmiş olmasına rağmen buradaki felâketzedeler hâlâ birer meskene kavuşturulamamıştır. Bunların yaşamaları için gerekti diğer tedbirler ise daha ağızlardan çıktığı günlerde unutulmuştur.

Bu örnekler göstermektedir ki, AP İktidarı, Tunceli ve Adapazarı felâketzedeleri için de fazla birşey yapamıyacaktır. Devletin ve çeşitli kuruluşların yardımları, muhtemelen, asıl felâketzedelere hiç ulaşmayacak, Varto depreminde olduğu gibi, bunlar, bir takım gözüaçıklar tarafından, daha yan yolda ve belki de kaynağında iken çar-çur edilecektir. Eğer bu defa şeytanın ayağı kırılır ve Doğuda yeni meskenler inşası yoluna gidilirse, bu da, Ecevitin basın toplantısında söylediği gibi, daha çok ağaların işine yanyacak, köylerde, kasabalarda ve şehirlerde inşa edilecek binalarla bu defa da ortaya "deprem milyonerleri" çıkacaktır.

Hangi tarafından bakılırsa bakılsın, AP İktidarının bu işlerin içinden çıkması mümkün değildir.

Gençlik

Sırıtan oyunlar

Adadaki geniş masanın bir kenarına iliştirdiği yaza makinesine kâğıdı takan memur, yazmağa başladı: "Teslimi istenen mahalle gelindi. Naci Özdemir, buranın kendi meskeni olduğunu, kirasını cebinden ödediğini, teşkilâtla hiçbir ilişkisi bulunmadığını söy..."

Memur, yazıyı burada kesmek zorunda kaldı. Çünkü, hemen yanıbaşındaki, siyah elbiseli, zayıfça genç ileri atılmış ve,

"— Bir dakka, memur bey! Nasıl olur da meskeni olurmuş? Buranın, teşkilâtın merkezi olduğunu bilmeyen yok. Hem, mukaveleyi göstersinler bakalım" demişti.

Masanın hemen gerisinde, lâcivert elbiseli bir başka genç oturuyor ve dikkatle, olup . bitenleri izliyordu. Bu istek üzerine söze karıştı:

"— Getirin şu mukaveleyi!. Burası benim, bal gibi meskenim işte!. Kirasını da ben veririm, eşyalar da



Adapazarında parklarda depremzedeler
İşte gerçek manzara!

benim. Şurada gördüğünüz arkadaşlar da parasını öder, burada yatarlar. Var mı bir diyeceğiniz?"

Bu cevaba rağmen, yazı makinesinin başındaki memur, mukaveleyi görmek istedi. Biraz önce memurun yazısını yarıda kesen zayıf gençle odadaki diğer bazı gençler, getirilen mukavelenin üzerine dikkat ve merakla eğildiler. Mukavelede gerçekten de, dairenin Naci Özdemire kiralandığı belirtiliyordu. Fakat hemen altında, "ne için kullanılacağı" şeklindeki bölümde, teslimi istenen teşkilâtın merkezi olarak kullanılacağı yazıyordu.

Mukavele üzerindeki tartışma uzun sürdü. Karşılıklı suçlamalar yapıldı. Örneğin, lâcivert elbiseli genç, siyan elbiseli zayıf gence,

"— Orhan bey, Orhan bey! Zaman gelecek, kimin haklı olduğu görülecek. Samet Güldoğanın başına gelenleri bilmenizi isterim'' dedi

Zayıf gencin buna cevabı biraz sert oldu:

"— İyi ya, göreceğiz! Bakalım kimin resminin üstüne çarpı çekecekler.."

Tartışma gittikçe uzuyor, hava iyice gerginleşiyordu. Odaya ve salona, 50'ye yakın genç toplanmıştı. Bunlar, grup grup olmuşlar, kendi aralarında konuşuyor, tartışıyor, arada bir de, karşı gruptan oldukları anlaşılanlara sert bakışlar fırlatıyorlardı. Bu arada, kelle-kulak yerinde birtakım adamların, kapı pervazlarına arkalarını, dayamış, olup - bitenleri seyrettikleri görülüyordu. Bunların, gençlerin deyimiyle, "dayı"ca bir havalan vardı.

Havanın gerginleşmesine rağmen İtişip - kakışma olmadı. Uzun süren tartışmalardan sonra memur, tutanağı tamamladı, taraflara imzalattı. Devir ve teslimi istenen eşyalar hakkında kesin bir anlaşmaya varılamadığından, siyah elbiseli gencin grupu, az sonra, binanın çeşitli yerlerinde asılı bulunan iki büyük ve bir küçük tabelâyı alarak uzaklaştı. Üç polis memuru da, kendi aralarında dertleşerek çıkıp gittiler.

Olay geçtiğimiz haftanın sonunda, Cumartesi günü cereyan etti.

Ankaradaki nöbetçi mahkemeden, Ankara Üniversitesi Talebe Birliğinin kendisine devri hakkında bir karar alan Orhan Ünal adındaki genç, yanma bir icra memura ve üç de polis alarak, saat 14.00'de, Birliğin, Necatibey caddesindeki merkezine geldi. Gerçekten de, elindeki 967/246 saydı ve hâkim Osman Çetindal imzasını taşıyan kararda, Birliğin idaresinin Orhan Ünala teslimi isteniyordu.



Devrimci gençler birarada
Birlik kuvvettir

İpleri ellerinde tutanlar

İşin içyüzünü bilmeyenler için olayda garipsenecek bir taraf yoktu. Fakat aylarca önce açılmış bir dâvanın, adli tatil münasebetiyle, esas yargıcın yokluğunda, bir Cumartesi günü, nöbetçi yargıç tarafından karara bağlanmış olduğunu bilenler, isin içinde bir bityeniği bulunduğunu düşünmekten kendilerini alamadılar. Orhan Ünal ise, ihtiyatî tedbir için mahkemeye aynı gün başvurmuş ve aynı gün karar verilmişti.' Ayrıca, Orhan Ünalın, bu karardan sonraki davranışı da, hayli ilginçti. Ünal, devir işleminin uygulanması için gelirken, beraberinde, AP Gençlik kollarından oldukları herkesçe bilinen bazı gençleri de getirmişti. Bunların öğrencilikle, AÜTB ile hiçbir ilişkileri yoktu. Anlaşılıyordu ki bunlar, oraya, fedai olarak getirilmişlerdi.

AÜTB'nin, haftanın başında Pazartesi günü genel kongreye gideceğini bilenler, meselenin içyüzünü anlamakta gecikmediler. AP'li olduğu bilinen ve Sakaryadaki TMTF olayları sırasında adı duyulan Orhan Ünal, yeni bir huruç hareketiyle AÜTB'ni ya ele geçirmek, ya da, hiç değilse, bölüp zararsız hale getirmek istiyordu. Aslında, bunu isteyen Orhan Ünal da değildi; rüzgâr başka yerlerden geliyordu. Bu "başka yerler"in AP'li yöneticiler ve hattâ bazı Bakanlar olduğunu da artık bilmeyen yoktu. Daha önce cereyan eden çeşitli olaylarla, iplerin kimlerin ellerinde bulunduğu anlaşılmıştı. Bazı olaylar, -günün meşhur deyimiyle-, bunların açığa çıkmasında bir "turnusol kâğıdı" görevi yapıyordu. Orhan Ünal ve takımının bütün rolü, aldıkları emri yerine getirmeğe çalışmaktı. Bütün bunları bilen ve aylardır cereyan eden olayları soğukkanlılıkla izlemekte olan devrimci gençlik ve öğrenci kuruluşları da boş durmuyorlardı. Fakat, karşı grup gibi, iktidarın desteğine sahip bulunmadıklarından, pasif kalmak zorundaydılar. Bardağı taşıracak son damlanın gelmesini bekliyor gibiydiler.

Ortak toplantının nedeni

Nitekim, bu damlanın yakın olduğunu sezinleyen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Talebe Birliği yöneticileri, geçtiğimiz haftanın içinde, devrimci gençlik kuruluşlarına bir çağrıda bulunarak, ortak bir toplantı düzenlenmesini teklif ettiler. Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı, Türkiye Milli Talebe Federasyonu, Ankara Üniversitesi Talebe Birliği, Ankara Yüksek Okullar Talebe Birliği, İstanbul Yüksek Teknik Okul Talebe Birliği, İstanbul Teknik Ü-

niversitesi Talebe Birliği, Ege Üniversiteli Talebe Birliği ye Karadeniz Teknik Üniversitesi Fikir Klübü bu çağrıya uydu. Temsilciler, haftanın sonunda Cumartesi günü, Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu binasında toplandılar.

Toplantıyı, çağrı sahibi olarak, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Talebe Birliği Başkam Cengiz Haksever, bir konuşmayla açtı. Haksever, bu konuşmasında, toplantının nedenlerini açıkladı ve gençlik kuruluşlarını ortak bir cephede, plânlı ve programlı bir mücadeleye çağırdı. Toplantıya başkanlık etmekte olan Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı Başkam Alp Kuran ve toplantıya katılan diğer kuruluş temsilcileri, yaptıkları konuşmalarla bu çağrıyı desteklediklerini bildirdiler ve görüşlerini ortaya koydular.

Gençler, yapılan baskının gerçek nedenlerini çok iyi bilmenin sinirliliği içindeydiler. Onlara göre, AP İktidarı, dış güçlerin de baskısıyla, bozuk düzeni çıkarcıların yararına korumak çabasındaydı ve bunu sağlamak için başvurmıyacağı şey yoktu. Adliye, Polis, para, militanlar, çeşitli adlarla bilinen birtakım emniyet kuruluşları seferber edilmişti. Alp Kurana göre, "emparyalizm, devrimcilere son darbeyi vurmaya hazırlanıyor"du. Taner Çakıroğluna göre ise bütün bu oyunlar, "yaklaşan faşizmin ayak sesleri" idi. TMTF İkinci Başkam Faruk Yalnız daha da ilginç iddialarda bulundu,

"— Millî Emniyet Teşkilâtına mensup bazı memurlar, mahkemelere, devrimci gençlik liderleri baklanda yanlış raporlar veriyorlar, onların toplum için zararlı kişiler olduklarını söylüyorlar. Bu işler, Adalet Bakanlığındaki bir Müsteşar yardımcısı tarafından yürütülüyor. Birimizin adı bir meyhane kavgasına karışsa ve iş polise intikal etse, dosya derhal bu adama gidiyor. Ayrıca, Amerikanın İstanbul Konsolosluğunda oniki memurluk bir büro kurulmuştur. Bu büroda çalışan yerli ve yabancı elemanlar, sağcı öğrenci hareketlerini organize ediyor ve devrimci hareketleri kıracak tedbirleri yönetiyorlar" dedi.

Gençlerden birisi de, devrimcilerin, rakibin hakem olduğu bir ringde dövüşmek zorunda olduklarım belirtti. Bir başka öğrenci şunları söyledi:

" —AP İktidarı, devrimci gençliği anayasa-dışı davranışlara itmektedir. Alacağı tedbirleri ancak böyle meşru, kılabileceği inancındadır."

Asıl gaflet

Toplantı, AÜTB olayları münasebetiyle verilen arayla birlikte, iki gün bir gece devam etti. Ancak ne gariptir ki karşı birtakım tedbirleri görüşmek üzere düzenlenen *bu* toplantıda, bilinenlerin dışında, hemen hemen yeni bir tedbir kararı alınamadı. Bu yüzden de toplantının tek faydası, gençlerin içlerini rahatça boşaltmaları oldu. Bunun ise neye yarayacağı, çeşitli nedenlerle toplantıya katılamayan üniversite gençleri arasında günlerdir tartışılmaktadır.

Halbuki, AP İktidarının hesabı açıktır: Türkiyenin en geniş ve güçlü öğrenci kuruluşu olan TMTF, aleyhine açılan dâvalar sebebiyle önümüzdeki aylar içinde kapatılma tehlikesiyle karşıkarşıyadır. AÜTB isi arapsaçına dönmüştür ve Naci Özdemirin şu günlerde toplayacağı kongre, Vilâyet tarafından, muhtemelen, meşru kabul edilmeyecek ye Orhan Ünal ekibi bu meselede galip getirilecektir. Bunun, TMTF kapatılmasa bile, ilerde yapılacak TMTF kongresinde büyük etkileyici olacaktır.

Sonra, AP İktidarının, sadece TMTF'yi kapattırmak veya zararsız hale getirmekle yetineceği de sanılmamalıdır. Bütün devrimci öğrenci kuruluşlarına şimdiden birer kulp takılmış ve çoğu, kapatılma talebiyle, savcılar tarafından mahkemeye verilmiştir. Kuvvetle muhtemeidir ki, bu kararlar beklenilen şekilde çıkmadığı takdirde, bu defa gençlik liderlerinin, çeşitli bahanelerle tutuklanmaları yolu denenecek ve bunda, benki de, başarıya ulaşılacaktır. Zaten başkan ve yönetici durumundaki pek çok öğrenci, daha şimdiden mahkemelere verirmiş veya savcılar tarafından haklarında takibata geçilmiştir.

Bütün bunların nedenini bilmek için kâhin olmağa lüzum yoktur. Gençler, son toplantıda, en sağlam teşhisi koymuşlardır: AP İktidarı, 27 Mayısın öncüsü devrimci gençliği zararsız ve teşkilâtsız hale getirmek çabasındadır. Bu çaba sırasında kışkırtılan gençler, birtakım hukuk - dışı davranışlarda bulunmaya zorlanırsa, yeni terör, kanunlarını getirmek ve bunları Meclislerden geçirmek daha da kolaylaşacak, yani bütün bunlar, meselelerin içyüzünü bilmeyenlere meşru tedbirlermiş gibi gösterilebilecektir.

Yabancı desteklerin bundaki rolünü de unutmamak gerekir. AP İktidarının bugüne kadar ki baş kaygısı, birtakım yabancı destekleri tatmin etmek olmuştur.

Ancak bu, tek taraflı bir hesaptır. İktidar sorumlularının bir özellikleri de, işte bu gaflettir.



A.Ü.T.B. binasında İcra memurları
Bükemedikleri kolu kırmağa çalışanlar

Üniversite

Bir üniversite doğuyor

(Kapaktaki anlaşmazlık)

Soru, şuydu:

"— Hacettepede bol deneyle yetişen doktorların belirli bir seviyeye ulaşınca derhal Amerikadan teklif aldıkları ve meslek hayatlarını orada tamamladıkları iddia ediliyor, burada amerikan metodlarının uygulandığı ileri sürülüyor, ne dersiniz?"

Doğramacı, yanından geçmekte olan 34 yaşlarında, lor saçları kısa kesilmiş, zayıf bir adamı durdurdu,

"— Sorunuza doktor arkadaşım cevap versin" dedi ve sordu:

"___ Burada yetişen doktorlar hep Amerikaya gidiyorlarmış. Sen gitmek istiyor musun?"

Genç doktor, iki kelime ile cevap verdi:

"— Annemi razı edersem.."

Hafif irkilen Doğramacı, derhal gülümsedi ve gazeteciye,

"— Cevap sizi haklı çıkardı" dedi.

Ardından da doktora,

"— Niye gitmek istiyorsun?" diye sordu,

Genç adam,

"—Bunu sizinle hususi olarak görüşmek istiyordum" dedi.

Doğramacı, sorunun ikinci kısmını doktora nakletti:

"— Burada amerikan metodları uygulanıyormuş; fikrin ne?"

Genç adam,

"___ Daha da fazla uygulanmalı" dedi ve sonra izah etti: Kendisi de milliyetçi, memleketsever bir insandı arna, özellikle tıpta ileri tekniklerin en ileri şekilde uygulanması gerektiğine inanıyordu.

Olay, haftanın başında Pazartesi günü, Hacettepe Üniversitesi Kafeteryasında geçti. Daha sonra, Üniversitedeki son anlaşmazlıklar hakkında fikrini öğrenmeğe gelmiş olan gazeteciyi makamına davet eden Rektör İhsan Doğramacı,

"— Olayın içyüzünü ilk defa tam olarak size açıklıyorum. Bu yazdıklarınız tarihî bir vesika olacak" dedi.

Bir an durdu. Yumuk gözkapaklı siyah gözlerine muzip ve kurnaz bir bakış yerleşmişti.

, "— Yaptığım oyunu da anlatacağım" dedi ve,

"— Eğer oyunsa.." diye ekledi.

Sonra ceketini çıkardı, Kızılaya bakan duvarları tahta kaplama odasını arşınlıyarak, Üniversite çevrelerini birbirine katan olayın en kritik anlarını anlatmağa başladı:



İhsan Doğramacı
Üç bilinmiyenli denklem

"— Ve biz üç arkadaş, Doğan Karan, bizim Fakültenin Sekreteri ve ben, Senato kararlarını elden aldık; bizim, Hacettepede kendi hazırladığımız 16 maddelik tasarı ile birlikte Millî Eğitime götürdük. Yalnız, bizim 16 maddelik tasarı ile Üniversite Senatosunun, Hacettepe Üniversitesinin uygun görüldüğüne, dair iki kararını 100'er tane teksir ettirmiştik. Ankara Üniversitesi Senatosunun 6 maddelik tasarısı ise sadece bir nüsha idi. Onu teksir ettirmedik. Neden ettirelim? O bir, 'ön-tasarı' idi. Dosyayı, Milli Eğitim Bakanlığında Vecihi beye verdik. 'Bunlara Talim Terbiye bakıyor' dediler ve Talim Terbiyeye gönderdiler. Talim Terbiyede, 'Nerede tasarınız?' dediler. Biz artık, o 6 maddelik tasarıdan filân bahsetmedik, 'Bizim tasarımız bu' diye, 16 maddelik tasarıyı gösterdik ve kendi tasarımızı izah ettik. Hepsi ortak dosyaya kondu. Fakat Milli Eğitim Bakanlığındakiler, 6 maddelik tasarıyı biç görmemiş, dikkat etmemiş olabilirler. Zaten biz de bahsetmedik. Ama biz, öyle, sahtekârlık filân yapmadık. Damgayı alıp da, kendi tasarımızın üzerine Ankara Üniversitesi Senatosunun damgasını basmadık. Hem, bizim tasarının özelliklerini daha önce ben, Ankara Üniversitesi Senatosuna şifahî olarak anlatmıştım. Sorulduğunda, kendi hazırladığımız tasarıyı gösterip, 'Bizim tasarımız bu' dedik. Ama kendi tasarımızı gösterip, Üniversite Senatosunun tasarısı bu' demedik ki!..

Millî Eğitimin ilgili dairelerine ve mütaleaları sorulmak üzere Bakanlıklara sadece bizim 16 maddelik tasarı gitti. Kimsenin, Üniversite Senatosunun 6 maddelik tasarısından haberi olmadı. Belki bunda, bizim tasarının teksir edilmiş olmasının Bakanlıktakiler için yarattığı kolaylık da rol oynadı."

Doğramacı "Belki" diyordu ama, bu arada kurnaz kurnaz da gülüyordu. Türkiyedeki devlet mekanizmasının işleyiş' farzım, zaaflarını çok iyi bilen ve bir iş adamı gibi hareket eden bu Üniversite yönetici, si, gerçekten de, gözle görülür, elle tutulur bir sahtekârlık yapmamıştı. Ama yaptığı, bal gibi "uyutma" idi.

Skandal patlıyor

"Hükümet Tasarısı" ünvanını da kazanmış olan Doğramacı Tasarısı Mecliste süratle kabul edildi ve Senatoya sevkedildi. Becerikli Profesörün Meclis kulisindeki başarısı yabana atılır cinsten değildi. Bütün partiler -TİP de dahil-, Doğramacıyı ve Hacettepeyi överek, tasarıya sahip çıkıyorlar, oy veriyorlardı.

Tasarı Senatoda görüşülmeğe başlandığı sırada Üniversite çevrelerinde durumun farkına varıldı. Profesörler ve öteki üniversitelerin rektörleri harekete geçtiler. İstanbul Üniversitesi Rektörü Ekrem Şerif Egeli, Ankaraya geldi. Üniversitenin tepkisi özellikle şu nokta, da toplanıyordu: "Nasıl oluyor da Hükümet, Üniversiteler Kanununa aykırı bir tasarıyı üniversitelere sormadan benimsiyor ve Meclise sevkediyor?"

Ekrem Şerif Egeli, Hükümetle, AP Senato Grup Başkanı Cahit Okurer ile ve Ankara Üniversitesi ile temas etti. İşin içyüzü araştırıldı. Amerikadan dönmüş olan Ankara Üniversitesi Rektörü Cumhur Fermana durum soruldu. Ankara Üniversitesi Senatosunda Hacettepenin ayrılması ile ilgili görüşmelerde bulunmuş ve daha önceki gelişmeleri tam olarak izlememiş olan Ferman, Senato dosyasını inceledi ve gördü

ki, Senatonun kabul ettiği 6 maddelik tasarı ile Meclislerde görüşülen tasarının benzerliği yoktur! Bu, bir bomba tesiri yaptı. Rektörler, Millî Eğitim Bakanlığına gittiler, oradaki dosyaya baktılar. O dosyada da. Senatonun 6 maddelik tasarısını bulamadılar. Durum, kötüye gidiyordu. Bu defa, Milli Eğitim Bakanlığı ilgilileri telâşa düştüler.

Dosyaların araştırılmasının ertesi günü sabahleyin erkenden, Mılli Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğretim Genel Müdürü ve Yardımcısı, telâşla, Hacettepeye koştular ve Doğramacıya,

"— Senatonun tasarısı ne oldu?" diye sordular.

Doğramacı, gayet sakin.

"— Biz onu, dosyasıyla birlikte Talim Terbiyeye götürmüştük" dedi.

Yüksek Öğretim Genel Müdürünün araban ile, hep birlikte Talim Terbiyeye gidildi. Doğramacı, oradaki dosyadan,. Ankara Üniversitesi Senatosunun talihsiz, terkedilmiş tasarısını, silindir şapkadan tavşan çıkarır gibi çıkardı. Millî Eğitim Bakanlığı memurları, herhalde, ilk defa bu tasarının farkına varıyorlardı.

Tepkiler

Üniversite çevrelerinde tepki büyüyordu. Üniversite senatoları toplanıyor, olaya şiddetle cephe alınması yolunda kararlar veriyorlardı. Üniversite rektörleri İzmirde toplandılar. Profesörler çok kızgındılar. Fakat her şeye rağmen, meselenin basında bir polemik haline dökülmemesi için çare aranması ve Üniversitenin; kendi içinde bir formül bulması fikri ağır bastı ve yayınlanması istenilen sert bildiri, "şimdilik" kaydıyla durdurularak. Üniversitelerarası Kurul toplantıya çağrıldı. Ankarada, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde yapılan Üniversitelerarası Kurul toplantısında, Doğramacı sert şekilde tenkit edildi. İşin ilginç yönü, bu toplantıda, Doğramacının Ankara Üniversitesi temsilcisi olarak bulunması idi. Tenkitlere, Doğramacı kendisi cevap verdi. Neticede, bir orta yol bulundu. Senatoda görüşülen tasarının sadece beş yıl yürürlükte kalması, sonra Üniversiteler Kanununa dönülmesi yönünde bir ek maddenin tasarıya eklenmesi için seçilecek bir kurul, ilgililer nezdinde teşebbüste bulunacak, ek madde tasarıya eklenirse bildiriden vazgeçilecekti. Üniversitelerarası Kurulda bu teşebbüsleri yapmak için seçilen kurulda şu profesörler bulunuyordu: Hıfzı Timur, Bülend Nuri Esen ve İhsan Doğramacı!

Bu kurul, Cumhurbaşkanı Vekilini, Başbakanı ve Senato Başkan vekillerini ziyaret etti. Herkes, bu formülü memnuniyetle karşılar görünüyordu. Ancak, tam bu ek maddenin teklif edileceği gün AP Grupunda âni bir rüzgâr esti, AP'li senatörler, Doğramacı Tasarısına dört elle sarıldılar ve değişikliğe razı olmıyacaklarını bildirdiler. Grupta. konuşanlar,

"— Üniversiteler anlaştı diye, biz mecbur muyuz? Eğer bu kanun tasarısı iyi ise, beş sene sonra niye bu Üniversite diğerlerine benzesin? Onlar buna benzesin" dediler.

Değişildik teklifinin reddi için Grup karan alındı. Nitekim değişiklik teklifi reddedildi ve tasan aynen kanunlaştı.

Tasarının kanunlaşmasından sonra Cahit Okurer, bir basın toplantısı ile olayı açıkladı. Arkasından, E-e Üniversitesi Rektörü Vehbi Göksel, Doğramacıyı, amacına varmak için her şeyi meşru bilmekle, Makyaveli peygamber seçmekle ve sahtekârlıkla suçladı. Bunun ardından, dört Rektörün basın toplantısı geldi. Basın toplantısının ertesi günü Milli Eğitim Bakam İlhami Ertem, rektörlerin arasına girmek istemediğini söyliyerek araya girdi, Hacettepenin savunmasını üzerine aldı ve AP'nin gönlünde yatan üniversite tipini, "mütevelli heyet" ile yönetilen üniversiteleri överek ortaya koydu.

AP'li Bakanın işe karışması, tepkileri şiddetlendirdi. En çok Amerikada uygulanan bir sistemin Türkiyeye tavsiye edilmesi hakkında Mehmet Gönlübol, AKİS'çiye, bu haftanın başında şöyle dedi:

"— Mütevelli heyet sisteminin bir tarihi gelişimi var. Oralarda işe yarıyor diye Türkiyeye tavsiye etmek, İngilterede krallık iyi çalışıyor, o halde Türkiyede krallık kuralım, demeğe benzer..."

Tartışmada mütevelli heyetten çok söz edildi. Doğramacı ise, yeni kanuna göre Hacettepe Üniversitesini bir mütevelli heyetin yönetmesinin söz konusu olmadığım ifade etti. Fakat ortada bir mütevelli heyet vardır. Bu, "Hacettepe Bilim Merkezi Tesisi Mütevelli Heyeti"dir. Vehbi Koçun oğlu Rahmi Koç ve Hürriyet tröstünün sahibi Erol SU mavinin -başlangıçta- dahil bulunduğu heyetin diğer mensupları, Ankara Belediyesi Su İşleri Müdürü Eşref Özand, İhsan Doğramacı, Muslih Fer, Prof." Hicri Fişek ve müteahhit Zafer Pamirdir.

Doğramacı ve Hacettepenin öteki yöneticileri, Hacettepe Bilim Merkezi Tesisinin Üniversite yönetimi ile ilgili olmadığını, Ünversitenin kurulması için Maliye Bakanlığı



Hacettepe Tıp Fakültesi binası
İş bilenin...



Hacettepe Tıp Fakültesinde faaliyet
El işliyor, dil övünüyor ama..

kanalı ile Karşılık Paralar Fonundan 29.5 milyon liralık düşük faizli borcun alınabilmesi amacıyla bu tesisin kurulduğunu ifade etmişlerdir. Gerçekten de Üniversiteler Kanununda bir "mütevelli heyet" yoktur. Ancak, Hacettepe Bilini Merkezi Tesisi Mütevelli Heyetinin Üniversiteye hiç tesir etmiyeceğini söylemek fazla iyimserlik olur.

Tepkiler devam ediyor

Hacettepe Üniversitesinin kuruluşunda cereyan eden olayla ilgili tepkiler Üniversitede halen devam etmektedir. Bu haftanın başında İstanbulda cereyan eden iki sohbet bunu göstermektedir: Kendisini 35 dakikadır dinleyip not alan 12 gazeteciye teşekkür eden beyaz saçlı zat, sol dip taraftaki ses geçirmez kapıyı açtı ve odasına girdi. Bu, İstanbul Üniversitesi Rektörü Ekrem Şerif Egeli idi. İçerde bu AKİS muhabiri kendisini bekliyordu. Egeli, "Kent" marka amerikan sigarasından bir tane muhabire ikram edip bir tane de kendisi yaktıktan sonra, sorulan soruya şu cevabı verdi:

"— Artık Türkiyenin, üniversiteler bakımından denemeler devrinden, kurtulması ve yerleşmiş bir yüksek öğrenim politikası takip etmesi devri çoktan gelip geçmiştir. Bu fikri gerçekleştirmek üzere bir Yüksek Bilim Komisyonu toplanmış, yeni kurutacak üniversitelerin kuruluş, esaslarını tesbit eden kanun bile Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanmış, Senatoların onayından geçmiş ve tasarı Meclise sevkedilmiştir. Devlet, kendisi de bu fikri paylaşmışken, yeni üniversite sistemleri denemesi hangi esasa dayanır?

Bugün yürürlüğe giren kanun, yeni üniversiteyi, gûya mevcut üniversiteler nizamı içinde imiş gibi göstermek amacı ile rektör, dekan, senato gibi terimleri maddelerde zikrederek, gerçek maksadı bu suretle örtmekte ve hakikatte ise müesseseyi bir mütevelli idare 'heyeti ile yürütmek sistemi içine sokmaktadır. Aslında, rektör diye birşey yoktur, mütevelli heyeti reisi vardır."

O gün Egelinin basın toplantısı başlamadan önce, aynı salonda bir başka profesör, İstanbul Tıp Fakültesi Dekanı Prof.,Cihat Abaoğlu, aynı mesele hakkında,

"— Açıkgözlüğün marifet olduğu devrin geçmesi lâzımdır!" diyerek konuşmaya başlamış ve,

"— Biz, bugün, daha mevcut kanunda birleşmemişken, Hacettepe, bir de kanunlarda aykırılık yapıyor. Hacettepenin getirdiği bu sistem; bir amerikan sistemidir. Ama Amerikada, mütevelli heyet parayı da verir. Burada ise böyle değil: Devletten parayı al, mütevelli ile idare et. Olmaz böyle şey!" demişti!

Kızgın profesörlerin, dekanların, rektörlerin söyliyecek çok şeyleri yardı. Abaoğlu, ayrıca şunu anlattı: vardı. Abaoğlu, ayrıca şunu anlatmıştı:

"— Prof. İhsan Doğramacının, Yardım Komitesinin Türkiye mümessili olarak oynadığı rolü artık bilmiyen yoktur. Türkiye adına alınan tıbbî yardımın, Hacettepeye gitmesi meselesi üzerinde de durulması gerekir. Şayet yardımlar doğrudandoğruya Hacettepeye yapılsa, belki mesele olmıyacak. Fakat Türkiyede bu kadar tıp fakültesi varken, hepsinin oraya gitmesinin bir anlamı olduğu gerekmez mi?"

Emperyalizmin üssü mü?

Basında ise mesele, profesörleri ilkini de aşan bir tepki ve kızgınlıkla karşılanmıştır. Doğramacıyı "Amerikan kültür emperyalizminin Türkiye üssünü kurmak"la suçlayan yazılar yayınlanmaktadır. Eğer bu iddia doğru ise, durum son derece körüdür. Çünkü Doğramacı, görülmemiş derecede becerikli, tuttuğunu koparan, çalışkan ve ihtiraslı bir adamdır. 12 yılda, 2 odalı bir yerden 2000 odalı bir üniversitenin kurucusu durumuna gelmiştir. 1955 de Cebeci gecekondu bölgesinde, sıvasız bir apartmanın iki odalı kısmında, asistanı Abdullah Kenanoğlu -Kenanoğlu bugün profesördür ve Hacettepe Üniversitesinin fakültelerinden birinin dekanıdır- ile birlikte Çocuk Sağlığı Enstitüsünü kurarak işe başlıyan Doğramacı, sonra çalışma alanını genişletmiş ve halk arasında "Hacettepe Çocuk Hastahanesi" diye adlandırılan "Çocuk Kliniği"ni açmıştır.. 1961 yılında bir gece, hastahane yanmıştır. Daha yangın iyice söndürülmeden, sabaha karşı saat 04.00'te, zamanın Maliye Bakanı Kemal Kurdaşın kapısı çalınmıştır. Kurdaş, kapıyı açan karısının hüngür hüngür ağladığını duyunca, "Eyvah, kayınpederi kaybettik galiba" diye düşünmüş, > fakat Çocuk Hâstahanesinin yandığını, yüzlerce hasta çocuğun açıkta kaldığını öğrenmiştir. Haberi getiren, Kurdaşı o güne kadar tanımayan Doğramacıdır. Doğramacı, hastahaneyi ertesi sabahtan itibaren yeniden yapmağa başlamak için Maliye Bakanından imkân talep etmektedir. Kurdaş, "Yarın sabah Bakanlığa gelin, çare arıyalım" deyince, Doğramacıdan şu karşılığı almıştır:

"— Siz yatın, uykunuzu alın; ben şurada beklerim!**

Doğramacı, oturma odasındaki koltuğu işaret etmektedir. Bunun

üzerine Kurdaş yatamamış, traş olmuş ve mecburen Doğramacıyı kahvaltıya davet etmiştir. Neticede Maliye Bakam, inatçı Profesörün elinden kurtulamamış ve ertesi gün, karşılık paralardan sağlanan 2.5 milyon lira, hastahanenin yeniden yapılmasına ayrılmıştır. Altı av sonra Doğramacı, yandığında üç kat olan hastahanenin yerine altı katlı yeni bir binayı tamamlamış ve açılışı, uluslararası bir kongre ile yapmıştır. Doğramacı, sonra, Hacettepeyi Fakülte, daha sonra da Üniversite haline getirmiştir. Kurdaşa uyguladığı ikna metodu, Doğramacinin en büyük silâhlarından biridir. Diğer önemli silâhının "Amer rikalılarla yakın ilişkiler" olduğu anlatılmaktadır. Doğramacının, Amerikan Yardım Heyeti Başkanının şahsi dostu olduğu, odasına girip saatini göstererek,, "Bana on dakika içinde 1 milyon dolar lâzım" diyebildiği, katolik olduğu, ileri gelen masonlardan biri olduğu söylenmektedir..

Doğramacı, bunlara, bu haftanın başında cevap vermiş, AİD Başkanım tanıdığını, fakat hiçbir zaman odasına gitmediğini; tersine, AİD Başkanının zaman zaman Hacettepeye gelerek, kendisiyle birlikte yemek yediğini ifade etmiş, "on dakikada 1 milyon dolar hikâyesini sağda-solda kimin anlattığını biliyorum. Tıp Fakültesinden olan bu zat, eskiden on dakikada. 500 bin dolar alabildiğimi söylerdi, şimdi, sağolsun, zam yapmış!" demiştir. Katolik değil, dinibütün bir müslüman olduğunu ifade eden Hacettepe Rektörü, masonluğu hakkında ise şöyle demiştir:

"— 1950lerde, bir arkadaşımın davetiyle, Kâzım Özalp caddesinde bir binaya gittim. Masonların merkezi oradaymış. Törenle masonluğa kabul edildim. Fakat toplantılarına pek gidemedim. İki yılda beş toplantıya ancak gittim. Sonra masonlardan, şunun yahut bunun himayesi için ricalar-gelmeğe başladı. Ben, tersini yapıyordum. Bana bu usul aykırı geldi. Masonlukta, 'eş durumda iki kişiden mason olanın tercih edilmesi' diye bir prensip var. Belki ben bunu anlıyamadım belki iyi bir şeydir, ama bana aykırı geldi. Herhalde, ben masonluğu anlıyamadım. Onüç yıldır ilgim kesildi."

"Amerikanın âleti olmak" iddiasına ise Doğramacı şu cevabı verdi:

"— Bu, haksız, doğru olmıyan bir iddiadır. Ben, memleketimi düşünürüm. Amerikalıların ileri tekniğinden yararlanmağa taraftarım, ama bunun karşılığında en ufak taviz vermeden... Benim hakkımda bir zamanlar da komünist demişlerdi. 1955 yılında komünist olduğum hakkında Millî Emniyete ihbar yapılmıştı, fakat tahkikat sonunda, ihbarın asılsızlığı ortaya çıkmıştı. Şimdi de böyle söylüyorlar. Bakın, size bir şey anlatayım: 1964'te, UNICEF İcra Konseyi toplantısında, Kübada kasırgadan zarar gören çocuklara yardım yapılıp yapılmaması görüşülüyordu. Amerika ve Kanada, bu yardımın yapılmasının aleyhinde idi. Ben, Türkiye temsilcisi olarak, Kübaya yardım lehinde oy kullandım. Beni üstüste iki defa, blokların oybirliğiyle, UNICEF Program Başkanlığına seçtiler. UNICEF'in 1967 Haziranındaki toplantısı biterken, rus delegesi, benim hakkımda bir konuşma yaptı, 'Şimdiye kadarki tutumu ile son derece tarafsız ve objektif bir başkanlık yaptı, çalışmalarından dolayı kendisine teşekkür ederim' dedi. Sonra Amerika, Arap ve İsrail delegeleri aynı şeyi tekrarladılar. Ama bana, Türkiyede 'Key men' diyorlar..."

Doğramacıya göre, bu suçlamaların nedeni, kendisinin Üniversitedeki ve özellikle Tıp fakültelerindeki köhnemiş usullere karşı çıkması, "full time"ı savunması ve kanuna koyması, Üniversite mensuplarının muayenehane ve özel teşebbüsle ilişkisini önlemek istemesidir. -

Kerküğün çok miktarda paşa, nazır ve mebus yetiştirmiş bir ailesinden olan ve Mahmut Şevket Paşanın yeğeniyle evli bulunan, son yıllarda Türkiyede üniversite çevresinde ve politika alanında büyük şöhret yapan 52 yaşındaki Profesör Doğramacı, ilginç bir kimsedir. Onunla dış dünya da yakından ilgilenmektedir. Yakında UNİCEF Başkanlığına seçileceği ifade edilmektedir. Kendisine Amerikanın, CİA ile ilişkileri dedikodu konusu olan Nebreska Üniversitesi Fahri Hukuk Doktorluğu, Ecuador'un Guayaquil Üniversitesi ise Onursal profesörlük payelerini vermişlerdir. Hakkında ya çok lehte, ya da çok aleyhte konuşulmaktadır. Üniversiteyi ikiye bölen son "sahtekârlık" iddiası olayı ile gözler yine ona ve Üniversitesine çevrilmiştir.

T.B.M.M

"En yüksek netice"

Millet Meclisi Başkanı Ferruh Bozbeyli, Parlâmentonun tatile girmesi münasebetiyle verdiği demecin bir yerinde şöyle diyordu:

"— Bu toplantı yılında Meclisimiz 150 birleşim aktetmiş ve cem'an 790 saat çalışmıştır. Bu netice, geçmiş bütün yıllara nisbetle en



Mecliste milletvekilleri
Yeme de yanında yat!

yüksek neticedir."

Böylece, Meclisimizin ne derece başarılı bir yıl geçirdiği, rakamlarla ispat edilmiş bulunmaktadır! Bozbeylinin açıklamasında bu başarıyı kanıtlayan daha başka parlak rakamlar da vardır. Örneğin, gensorularla, ilgili rakam, Bozbeylinin ifadesiyle şöyledir: "Meclise 1G adet gensoru verilmiş, hepsi de ne ticelendirilmiştir." Yani Meclise verilen her gensoru, bu müesseseden beklenen amacı gerçekleştirmiş ve mükemmel bir yasama denetimi sağlanmıştır!

Hem, Meclisin başarısı bununla da kalmamıştır. Dış münasebetler yönünden elde edilen sonuç da pek pırıltılıdır. Tam 21 TBMM üyesi, bu yıl, yabancı memleketleri ziyaret etmiştir.

Elbette ki, mühendis Süleyman Demirelin Başbakan olduğu ülkede başarılar veya başarısızlıklar rakamlarla ölçülecektir. Meclisin bu yılki çalışması da bu metodla değerlendirilmiş olmaktadır.

Ancak, rakamlarla ispat edilen bu başarı, acaba memlekette tereddüt uyandırmamış mıdır? Meclis, rakamların ötesinde, bu yıl iyi bir imtihan verebilmiş midir? Bu soruya cevap arayınca, maalesef, Ferruh Bozbeylinin çizdiği güzel tablo inandırıcı olmaktan çıkmaktadır. örneğin, Meclise verilen 10 gensorunun neticelendirildiği iddiası... Ne yazık ki, bu neticelendirme, bir hikâye olmaktan başka anlam taşımamaktadır. Türkiyenin karşıkarşıya bulunduğu çok önemli problemleri yansıtan, müthiş denilebilecek süistimal ve usulsüzlük iddialarını dile getiren birçok önergenin "neticelendirilmesi" şöyle olmuştur: İktidar Grupu, Mecliste çoğunluğunu biraraya getirmiş, iddiaların vehametini filân düşünmeksizin, bu önemli gensoruları reddedi - reddedivermiştir. Sanki bu reddetme işlemi, iktidar Grupunun bu hususta uyduğu bir prensiptir.

Ama, ne netice ya!

Meclisin, 790 saat çalışarak çıkardığı kanunlar arasında başlıcaları şunlardır: Bütçe, İkinci baş yıllık plân, İş Kanunu, Askeri Personel Kanunu, Hükümete Yetki Ka--unu vs... Bunlardan, Bütçenin ne derece açık olarak çıktığı tartışılmıştır, denk olup olmadığı değil.. Çünkü İktidar dahi, Bütçesinin denk olduğunu açıktan iddia edemiyordu. İkinci beş yıllık plân son derece gayrıciddi bir hava içinde getirilmiştir. Öyle ki, Meclise verilen Plân metninde, birbiriyle çelişen iki adet yatırım tablosu yer almıştır. Tabii bu, bir yanlışlığın sonucudur. Ama bu yanlışlık, Plânın önce uzmanlar tarafından yapıldığını, ortaya çıkan yatırım açığını fazla bulan Hükümetin, kendi propagandasına uygun ikinci bir tablo yaptırıp onu metne koydurduğunu ispat etmiştir. İş Kanunu o biçimde çıkarılmıştır ki, birbiriyle ayrı siyasî kanaatte bulunan işçi teşekküllerinin birleştikleri nadir noktalardan biri, bu İş Kanununun işçi aleyhine olduğudur! Askerî Personel Kanununun assubaylar ve bazı subay gruplarında yarattığı huzursuzluk, bu yüzden gazetelere yağan mektup yağmurları ve açılan kampanyalar hatırlanabilir. Meclisin kapandığı gün soluk-soluğa yetiştirilen ve kanunlaştırılan Hükümete Yetki Kanunu ise Anayasa Mahkemesine gitmek akıbeti ile karşıkarşıyadır. Vergilerle toplanan paraları, özel sektöre dağıtabilmek gibi yetkileri Demirel Hükümetine tanıyan bu kanun, Meclisin bu yılki "yüksek" başarısını noktalayan bir eser olmuştur.

Ama Vartodan çeşitli yerlere nakledilenler sefalet içindeymiş, ama adaletsiz ekonomik düzen bütün siddetiyle varlığını koruyormuş, ama toprak reformundan başka ilâcı olmıyan milyonlarca topraksızın anası ağlı yormuş; bütün bunlar, herhalde, Ferruh Bozbeylinin rakamlarla pek parlak şekilde ispat ettiği "en yüksek netice"yi gölgeliyemiyecektir!..

Hükümet

"Ticaret erbabı, birleşin!"

Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsalan Birliği Başkanı Sırrı Enver Batur, oturmakta olduğu koltukta gür bıyıklarına gereken düzeni verdikten sonra, özel sektöre yaraşır bir edayla ayağa kalktı. Salonda herkes dikkat kesilmiş, bu irikıyım ticaret erbabının ağzını açmasını bekliyordu. O da bunu bildiği için gayet ağırdan alıyor, özellikle bıyıklarını kontrol için arada bir parmaklarıyla yokluyordu. Nihayet, aradığı formu bulmuş olmalı ki, konuşmaya başladı ve,

"— İhracatımızı, billhassa Plânda öngörüldüğü üzere sınai mamul ihracatımızı bir hamle yaparak kısa sürede artırmak için Hükümetimizden, sizlerden, yerine getirilmesini isteyeceğimiz tedbirler vardır. Özel teşebbüse, sanayiciye ve ihracatçıya faaliyetlerini artırmağa el-



Bakanlar ve Özel sektör temsilcileri birarada
Anlaşanlar buluşurlar

verişli vasatın ve şartların yaratılması bir hükümet görevidir" dedi.

Konuşma, geçtiğimiz haftanın son günü, Mithatpaşa Caddesindeki Şeker Şirketinin toplantı salonunda geçti. O gün burada, Hükümet - Özel sektör temsilcileri toplantısı vardı. Sanayi Bakanı Mehmet Turgutun başkanlık ettiği toplantıda Tarım Bakanı Fahri Dağdaş, Ticaret Bakanı Ahmet Türker ve otuza yakın ticaret erbabı hazır bulunuyordu.

Koalisyon hükümetleri zamanındanberi aralıklı olarak yapılmakta olan bu toplantılardan bu seferkinin, bir başka özelliği, değişik bir havası vardı .Bundan önceki toplantılara çeşitli konular getiren özel sektör temsilcileri, bu defa sadece bir tek konuyla gelmişlerdi ve yapılan konuşmalar bir rica, bir istek olmaktan çok, emredici bir hava taşıyordu. Bu hava, Sanayi Bakanı Mehmet Turgutun yapmış olduğu açış konuşmasından sonra biraz da tabii sayılmalıydı. Çünkü, Turgutun dediğine göre, özel sektör temsilcileri; memleketin en muteber, en faydalı insanları, halkın ve millî çıkarların hamisi ve en güvenilir bir topluluktu. Hele Turgut, konuşmasında, Ortanın Solunun gerçek solla aynı paralele girdiğini söyleyip, özel sektörün bunlarla mücadele etmesini isteyince galondaki ticaret erbabının yüz ifadeleri derhal değişti. Mehmet Turgut da bunu sezmiş olacak ki, gerekli- çağrıyı yaptı ve "Nizamı yıkmak isteyenlerin silâhlarını ellerinden alacak tedbirlerin bulunmasını" istedi.

"Ar yılı değil, kâr yılı"

Özel sektör temsilcileri bu toplantıya, Hükümete her maddesini -kendi deyimleriyle- "çatır çatır" kabul ettireceklerine inandıkları bir raporla geldiler. Raporda, Türkiyenin ihracat durumu eleştiriliyor ve bu konuda yapılması gerekli işler sıralanıyordu. Özel sektörcülerin gerek bu raporda ve gerekse yaptıkları konuşmalarda bu konuda en çok yakındıkları hususlar, formalite güçlükleri ve Hükümetin bu konuda yeteri kadar tedbir almamış olmasıydı. Bunlara göre, devlet eliyle uygulanacak tedbirlerle ihracatın geliştirilmesi, dış piyasanın hazırlanması ve uygulama sırasında ortaya çıkan güçlüklerin ortadan kaldırılması gerekiyordu. İstenenler yapıldığı takdirde, Türkiyenin ihracat gelirleri yüzde 50'ye yakın bir oranda artacak, "vatan ve millet" bundan yararlanacaktı.

Toplantıda bulunan Hükümet temsilcileri, bu isteklerin çoğunu, "gık" bile demeden kabullendiler. Çünkü, "memleketin yüksek menfaatleri" böyle olmasını gerektiriyordu.

Halbuki kazın ayağı hiç de öyle değildi. AP İktidar devresini "ar yılı değil, kâr yılı" şeklinde değerlendiren özel sektör temsilcilerinden bazıları, kendilerinin, bu "nimet devri"nden en iyi şekilde yararlanmaları için gerekli ortamın devlet eliyle yaratılmasını istiyorlardı; maya, yahut ona başka imkânlar sağlıyarak, bu yoldan daha çok insanın emeğini ve ürününü değerlendirmeye yanaşmayan iktidar, "zengini daha zengin, fakiri daha fakir" hale getirecek çalışmalar yapmakta inat ediyordu. Bu da, Türkiyedeki ekonomik ve sosyal dengeyi alabildiğine bozuyor ve düzeni yeni çıkmazlara sürüklüyordu.

Bütün bunlar ne Hükümetin, ne de özel sektör temsilcilerinin umu* randaydı. Onlar için. önemli olan. mevcut düzenin, bütün açmazlara rağmen muhafazası ve bunun için de "Sol" ile şiddetli bir mücadeleye girilmesiydi. Nitekim toplantıda, üzerinde en çok durulan, bu konu ol-



Mehmet Turgut, işadamlarıyla konuşuyor
"Aman bozulmayalım, aman dağılmıyalım!.."

Gerçi Plân kendi görüşlerine göre hazırlanmış, Hükümet, Plânın kendi felsefesine göre uygulanması için olağanüstü yetki hükümleriyle donatılmış bir kanunu Millet Meclisinden geçirmeyi başarmış ve özel sektöre pek az ülkede rastlanabilen şekilde kazanç imkânları hazırlamıştı ama, özel sektörcüler bunları da yeterli bulmamış olacaklardı ki, toplantıya ihracat konusunu da getirmeyi uygun bulmuşlardı. Biliyorlardı ki Hükümet, özel sektör cenahından gelen teklifleri reddetmiyecekti.

Ayrıca, yapılmak istenen iş, AP İktidarının iktisadî felsefesine de uygundu. Üreticiyi teşkilâtlandırdu. Sanayi Bakanı Mehmet Turgutun yerdiği işaret üzerine sola karşı başlayan salvo,* toplantının sonuna kadar devam etti ve hattâ sol akıma karşı yapılacak yayımların Hükümet ve özel sektör tarafından şiddetle desteklenmesi şeklinde bir de karar alındı.

Fazla söze ne lüzum var?

Bütün bunların ötesinde, iktisattan azıcık anlayan herkes bilmektedir ki, Türkiyenin ihracatı feci durumdadır. Özel sektörün toplantıya getirdiği raporda bu, açıkça belirtilmektedir:

Türkiyenin ihracattan sağlayabildiği dövizler, "mütemadiyen büyüyen mükellefiyetler" şeklinde dış

borçların taksit ve faizlerine gitmektedir. İhracatımızın, yapmak zorunda olduğumuz ithalâta göre bizim aleyhimize durumu - 1948-52 döneminde 100 olarak kabul edilirse-, gittikçe hızlanmaya başlamış, 1953-57 döneminde 147'ye, daha sonra, 1958-62 döneminde 176'ya ve en son 1963-67 döneminde, ise 240'a çıkmıştır.

Bugünkü halde, ihracat gelirlerimizin yüzde 39.3'lük kısmı, devamlı olarak, her yıl dış borç ödemelerine ayrılmaktadır.

1953'den 1966 sonuna kadar Türkiyenin ihracatı toplam olarak, ancak yüzde 24 artmıştır. Bulgari s tanın ihracatı ise "Türkiyenin 24 katı" hızla gelişmiş, raporda belirtildiği şekilde, yüzde 533 oranına varmıştır.

İranın ihracatı, bu ayni süre içinde Türkiyenin tam 12 katı olmuş; Suriye ve Kıbrıs gibi memleketler bile, başlarına gelen felâketlere rağmen, ihracatlarım Türkiyeden 3 kat hızla artırmışlardır.

Türkiyenin Ortak Pazar konusunda baş rakibi Yunanistan ise, 1953-66 döneminde, ihracat alanında Türkiyenin aldığı mesafenin 7,5 katını almış bulunmaktadır.

Bu beş yılda açığın 17 milyar 500 milyon olacağı belirtilmektedir.

Özel sektörün isteklerini kabul etmesi için Hükümetin gözleri önüne böylesine "acıklı" bir tablo çizmeye çalışan Odalar Birliğinin raporunda, "Bu gergin durumun önümüzdeki yıllarda da hafifliyeceğine dair henüz bir işaret mevcut değildir" denilmektedir. Evdeki hesap pazara uyacak olsa, yani yurt dışındaki işçi dövizleri tahminlere uygun çıksa, turistler de, bizim hesaplara göre, artan sayıda gelseler bile, önümüzdeki beş yıllık plân döneminde ihracatımızla ithalâtımız arasındaki açık, her yıl, ortalama 3 milyar 500 milyon lira üzerinden, toplam 17 milyar 500 milyon lira çalacaktır.

Odalar Birliği raporunda şu hükme varılmaktadır: "Böyle bir durumun ağırlığım ifade için fazla sözü lüzumsuz buluyoruz...

Rakamların dili

Durum, gerçekten içaçıcı değildir.

Yunanistanın bizden 75 ve Bulgaristanın 22 kat hızla koştuğu şu günlerde, kendimize bir çekidüzen vermemiz, meseleyi "millî bir mesele" olarak ele almamız gerekmektedir. Bu, işin doğru yanıdır, acı yanıdır.



Sırrı Enver Batar
***Bir** "sırtıkalın"*

Mesele sadece total bir rakam artısı olarak değil de, nüfus başına düşen ihracat geliri olarak mütalea edilirse, Türkiyenin durmadan geriye gittiği görülecektir.

Nitekim, 1953 yılında Yunanistandaki fert başına ihracat geliri ile Türkiyedeki fert başına ihracat geliri 170 lira -17 dolar, iken, bu rakam Türkiyede onüç yıl sonra, 1966 yılında, 150 liraya düşmüştür. Yunanistanda ise 2.8 kat artarak, 470 liraya yükselmiştir.

Ayni rakam, Bulgaristanda 6 kat artmıştır. Suriye gerilememiş, çok küçük de olsa -yani, 0.1-, bir artış sağlanmıştır. Kıbrısta artış, yüzde l'e yakın olmuştur. İranda bile bu artış, başlangıç, rakamının 2.5 katını bulmuştur.

İşte bu "ahval ve şerait" içinde bulunan vatanı kurtarmak için yola çıktıklarını söyleyen "nazenin sektör"ümüzün temsilcileri, baltayı kendilerine doğru salladıklarım farketmeyecek kadar' coşmuşlar, nalıncı keseri gibi kendilerine yontmak için, memleketin içinde bulunduğu bu kötü durumu bile kendi çıkarları için istismar etmişlerdir.

Odalar Birliğinin raporu iki paralel üzerinde ilerlemektedir. Bir yandan, memleketin ağlamaklı hali tasvir edilmekte, öte yandan da özel sektöre, "şu yapılırsa, bu yapılırsa durum kurtulur, yoksa bu hal hep böyle sürecektir" denilmektedir.

Rapordan bile anlaşılmaktadır ki, Türkiyede. devletin bütün imkânları, oldum olası, özel sektörümüzün nazenin bedeninin semirtilmesi için seferber edilmiştir. Nitekim, bu son raporda bile, iktisadî devlet kuruluşlarının ıslahını gerekli bulduklarını yazan özel sektör başlarının derdi, milyarların yattığı bu kurumların devletçi bir politika ile akılbaşında işler yapmaları değildir. Hattâ özel sektörün, kendisi için hak saydığı şeylerden bile yararlandırılmayan bu kuruluşların, serbest fiyat tespit edememeleri yüzünden zararlarım milletin sırtından karşıladıkları ve bu sayede her yıl özel sektörümüze maliyetin altında hizmet görmeleri de az bulunmakta ve şöyle denilmektedir:

"İktisadî devlet kuruluşlarının rasyonel çalışması, bu teşekküllerin genellikle özel teşebbüsün imalâtta kullandığı ana ve ham maddeler, yan mamul maddeler ve malzeme ile yakıt ve enerji ürettikleri için veya nakliyat yaptıkları için ve bunlar mamul maliyetinde önemli unsurlar oldukları için özel teşebbüsün milletlerarası şartlara uyması ve ihracatı geliştirebilmesi için önemi haizdir.."

Başka emirleriniz?

Özel sektörün öteki istekleri de şunlardır:

1 — Sanayiciler, ihracatlarının yüzde 30'una kadar döviz tahsisini otomatik olarak kazanmalıdırlar. İhracat yapan veya sınaî bir mal, ihraç edeceğini taahhüt edenler, bu ihracat kliringli ülkelere yapılıyorsa, kliring esası üzerinden, yok eğer serbest dövizle ticaret yapılan bir ülkeye yapılıyorsa serbesti üzerinden, imâl ettiği malla ilgili ham madde, yardımcı madde, ambalaj malzemesi, işletme malzemesi, yedek parça ve diğer maddeleri ithal etmek için yüzde 30 oranında döviz gelirlerini kullanabilmelidirler. Bu ithal edebilme hakkı, ithal edilecek mal, ham madde vs. mevcut ithal listelerinde olsun veya olmasın, sa-

nayi malı ihraç edenlere veya ihraç edeceğini taahhüt edenlere tam olarak tanınmalıdır.

Odalar Birliği, "Bu kadarı da ayıp!" diyeceklere peşin bir cevap olmak üzere, bu konuda tedbirler de almıştır! "Kanuni mücbir sebepler hali mahfuz kalmak şartiyle 18 ay içinde taahhütlerini yerine getirmeyenlerin veya ithal ettikleri malları tahsis amacı dışında kullananların -örneğin, tutup karaborsacılık yapanların-, teminat mektupları Hazineye irad yazılmalı, bunlara iki yıl Süre ile döviz tahsisi yapılmamalıdır."

Böyle yasaklara rağmen kimin ne dümenler çevirdiğini herkesten iyi bilmesi gereken Odalar Birliğinin bu müeyyide tekliflerinin, suların dalgalanmasına yol açmadan istenen hakları koparmak amacından başka bir anlam taşımadığı anlaşılmaktadır.

2 — Sanayi mallan ihraç edenlere gelir ve kurumlar vergisinden -ihracatları oranında munzam amortisman ve bilanço karşılığında muafiyet tanınmalı, bu muafiyet on yıl yürürlükte kalmalıdır.

3 — İhracatçılara ucuz faizli krediler verilmeli, bunlar yeter derecede olmalı, faiz oram hiçbir şekilde yüzde 6'yı açmamalıdır.

İstenenlerin bunlarla sağlanabileceğini düşünmek, yürekler acısı bir Türkiye tablosunu düzeltmek için bunlara güvenilebileceğini sanmak, düpedüz safdilliktir. Raporun, "herşeyden önce biz varız" felsefesiyle yazıldığını söylemek boş bir lâf olmıyacaktır. Örnek olarak, gene rapordan sadece bir görüşü ele almak yeter:

"Destekleme -taban- fiyatları dış piyasalar ve rekolte durumu ile ilgili bütün teşekküllerin görüşü alınarak kararlaştırılmalı, maliyetler bu seviyenin üstünde olduğu yıllar - da fiyatların, ihraç imkânlarını tıkayacak surette arttınlmaları yerine müstahsil, prim ile desteklenmelidir."

Yani, ihracatçının rahatı kaçmasın diye, memleketin, ürününün şu -fiyattan, bu fiyattan ihraç edilmesine, ürün tarlada iken dış pazarlarla fiyat anlaşması yapan "kökü dışarda" ve bencil ihracatçıların binbir dolap çevirmesine göz yumulmalıdır. Bu arada, eğer ihraç fiyatları düşük tutuldu diye iç fiyatlar da çok düşer ve vatandaşlar sızlanırsa, özel sektörün "sağdıc"ı AP iktidarının başı derde girmesin diye müstahsile de devlet kesesinden prim verilmelidir.

Talan ortamı mı?

Bu mekanizma, tam anlamiyle, "Con Ahmedin devridaim makinesi"dir. Ama bazı soruları kurcalamamak şartiyle... Örneğin "Müstahsile prim olarak verilecek paraların devlet bütçesine kimlerin sırtından girdiği" sorusu gibi.. Prim diye dağıtılacak paraları, memleketin malım, dış piyasa şartlarını beklemeden ucuz - pahalı demiyerek satacak olan ihracatçı . ithalâtçılar mı vergi olarak vereceklerdir, yoksa fakir . fukara çoğunluğu mu? Köylünün vergi vermediğini söyleyeceklere, köylünün, okulsuz, susuz, sağlık şartlarından yoksun bir hayat yaşamaya mecbur bırakıldığı için, Türkiyede, aslında en yüksek vergiyi veren kütle olduğunu hatırlatmak yerinde olacaktır.

Bu şartlar altında ve Türkiye gibi geri bir ülkede, AP'nin tuttuğu ve Mehmet Turgutun ballandıra ballandıra tasvir ettiği yolu savunmak olacak iş değildir.

İşin acı yanı, akılsız temsilcileri ile özel sektörün de, uzun vadeli çıkarlarını bir yana bırakıp, bin talan ortamı kurmak için "fırsat bu fırsattır" havası içinde bulunmasıdır.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Fransa

Kıyamet koparan gezi

Geçtiğimiz hafta, İngilterede yayınlanan ünlü "The Times" gazetesine Fransa özel muhabirinin yolladığı bir yazıda, Fransız Devlet Başkanı General De Gaulle'ün dış politikası uzun boylu tartışılıyor ve bu politikada son zamanlarda görülen anlaşılması güç çeşitli gelişmelere rağmen, De Gaulle'ün hâlâ aklı başında olduğundan şüphe edilemiyeceği. söyleniyordu. Oysa, geçtiğimiz hafta Cuma gecesi, B.B.C. televizyonunda gösteri yapan iki komedyen, aynı görüşte olmamalılar ki, oynadıkları bir skeçte De Gaulle'ü bir bunak ihtiyar olarak karikatürize ediyorlar ve skeçin sonunda, Generali, beyazlar giyinmiş iki hemşirenin taşıdığı bir hasta koltuğuna oturtarak, bir yaşlılar evine götürüyorlardı.

Bu iki komedyene Generalin artık bunadığını düşündüren olay, Fransız -Devlet Başkanının geçen hafta yaptığı ve şu satırların yazıldığı sırada hâlâ bütün dünyada tartışma konusu olan Kanada gezisiydi. General, bu gezi sırasında ilk uğradığı Ouebec'te yaptığı bir konuşma yüzünden Kanada Hükümetinin ve ingiliz asıllı kanadalıların şimşeklerini üzerine çektiği için gezisini yarıda keserek Parise dönmüş ve böylece, dünya tarihinde şimdiye kadar görülmemiş bir yenilik daha yaparak, pek çok kimseyi zihnî yeteneklerinden adamakıllı şüpheye düşürmüştü ama, gene "The Times" gazetesi, bu konuda yayınladığı bir yazıda hiç de aynı düşüncede görünmüyordu. "The Times"a görei Generalin, bu geziye çıkarken iki amacı vardı: Birincisi, Kanadada açılan 1967 Dünya Sergisini gezmek, ikincisi de fransız asıllı kanadalıları anavatana daha fazla bağlamak. Gezisinin başına gelenler ne olursa olsun, General, işin sonunda bu iki amacına da erişmişti.

Bir huzursuz topluluk

gilindiği gibi, bugün Kanada adı verilen topraklar, bir zamanlar Fransanın sömürgesiydi. Fakat Yedi Yıl Savaşları sonunda Fransa bu toprakları İngiltereye devretmek zorunda kalmıştı. Kanadada yerleşen ve bugün sayıları 5 milyonu a-

Fakirlerin

1964 yılında New York Harlemi, 1965'te Los Angeles Watts'ı, geçen yıl Cleveland, şimdi de -otuzu aşkın kentteki irili, ufaklı çatışmaların yanısıra- Newark ve Detroit ayaklanmaları..

Yetmişten fazla ölü, beşbine yakın yaralı, bir o kadar tutuklu, 600 milyon dolarlık mal zararı. İşte, Birleşik Amerikada, geçmişi yüz yılı aşan siyah - beyaz geçimsizliğinin yalnızca son bir ay içindeki acıklı bilançosu...

Şurasını hemen belirtelim ki, son yıllarda giderek yoğunlaşan ve genişleyen bu geçimsizliğin ardında, artık, eskisi gibi kuru bir eşitlik kavgası yatmıyor. Federal otoriteye karşı son direnmelerini gösteren birkaç güney eyaletinin dışında, amerikan zencisi bugün, bütün ülkede, kanun karşısında beyazlarla eşit durumdadır. Fakat kâğıt üzerindeki bu eşitlik şimdiye kadar bir türlü gerçek hayata aktarılmış değildir. Amerikan zencisinin son birkaç yıldır verdiği kavga, kâğıt üzerinde kazanılan eşitliğin uygulama alanına da aktarılması kavgasıdır ki, siyahın karşısına şimdi yalnız Güneydeki toprak ağalarım ve ırkçıları değil fakat bütün ortahalli amerikan beyazlarım da çıkardığı için, hiç de kolay kazanılacak türden görünmemektedir.

Bilindiği gibi, amerikan beyazlarla siyahlar ara sındaki geçimsizlik, daha pek yalan zamanlara kadar, güney eyaletlerinin sorunuydu. Güneyli beyazlar, geçen yüzyılın başından buyana, içlerinde yaşayan siyahları önce köle, sonra uşak diye görmekten ve onları her türlü insanlık haklarından yoksun saymaktan vazgeçmemişlerdir. Kuvvet ve kanun da beyazlardan yana olduğu için, güneyli siyahlar, bu haklarını alabilmek için silâha sarılmak şöyle dursun, direnmenin hiçbir türlüsünü afallarından bile geçilememişlerdir. Amerikan anayasasındaki hak ve özgürlük eşitliğinden söz açacak bir siyah, bu eşitliğin sağlanması uğruna verilmiş İç Savaştan yüz yıl sonra da, bir gecenin içinde sura kadem basmasa bile, bir daha ağzını açamıyacak kadar kötü biçimde pişman edilirdi.

Amerikan toplumunda özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra görülen büyük gelişme ve zenginleşme, ister istemez, siyahların durumunu da etkilemiştir. Bir kere, ucuz el-emeği peşinde koşan endüstriyel Kuzeyin kazanç bakamından olduğu kadar siyahlara tanınan haklar bakımından da daha elverişli olduğunu gören siyahlar, devamlı olarak yukarıya çıkmaya başlamışlar ve böylece, ırk ayrımı sorununu yavaş yavaş Kuzeye aktarmışlardır. İkincisi, Birleşik Amerikanın daha gelişmiş bölgelerine aktıkça, siyah kütleler eski bilgisizlik ve uysallıklarından sıyrılmışlar; yetişen uyanık liderlerin de etkisiyle, hak ve özgürlüklerinin peşine düşmüşlerdir. Üçüncüsü, giderek çoğalan ve bilinçlenen siyah kütlelerin nefesini ensesinde duymaya başlayan kuzeyli politikacılar da, son on-onbeş yıl içinde, zencilerin beyazlar karşısındaki durumunu hiç değilse kâğıt üzerinde düzeltmeye çalışmışlardır. İşte siyah kütlelerin bu yeni tutumu ve kuzeyli politikacıların bu davranışları sonundadır ki, amerikan siyahı, biraz önce de söylediğimiz gibi, federal otoriteye karşı son direnmelerini gösteren birkaç güney eyaletinin dışında, bütün ülkede kanun karşısında beyazlarla eşit duruma gelmiştir.

Endüstrici Kuzeye akan siyahlar uyandıkça ve, kâğıt üzerinde de olsa, beyazlarla eşit duruma geçtikçe, sıra, ondan sonra, bu eşitliği gerçekler alanına aktarmaya gelmiştir. Kanunların tanıdığı yeni yeterliklere dayanan siyah adam şimdi çocuklarım istedi

şan fransız asıllı göçmenler, bu durumu bir türlü hazmedemedikleri gibi, son yıllarda, ortaya, çoğunlukta bulundukları Quebec eyaletinin bağımsızlığı isteğiyle çıkmışlardır. Quebec içindeki bu akım, Ottowa'daki Federal Hükümeti son derece endişelendirmektedir ve aslında, sanıldığı kadar ufak ve önemsiz bu akım da değildir. İşte General De Gaulle'ün, 1967 Dünya Sergisini gezmek için gittiği Kanadada ilk uğradığı durak olan Quebec'te bağımsızlık taraftarlarını destekler nitelikte bir konuşma yaparak "Yaşasın hür Quebec! Yaşasın Yeni Fransa" diye bağırması, bir yandan bunları sevinçten çılgına çevirirken, öteyandan Ottowa Hükümetini de pek kız dırmıştır.

Generalin bu konuşması üzerine derhal toplanan Kanada Hükümeti, De Gaulle tarafından pek de kolay kolay yenilip yutulamıyacak bir bildiri yayınlayıp, Fransız Devlet Başkanına "eseflerini sunduğu, gibi, Fransa da dahil olmak üzere, çeşitli ülkelerde çeşidi tepki ve yorumlar belirmiştir. Bu arada Birleşik Amerikada yayınlanan "Washington Post" gazetesi, bir başyazısında, "Bu hafta Kanadayı ziyaret eden gerçek De Gaulle değil, onun bir karikatürüdür" derken, Fransada yayınlanan "Combat" gazetesi de, Generalin tutumunun hem kendisini, hem de Fransayı güç duruma düşürdüğünü belirterek, "De Gaulle'ün bu davranışları zamanla Fransanın hem otoritesini, hem de itibarını ve şansını azaltacaktır. Ufak birkaç grupun dostluğunu kazanmak için bu kadar ağır bir bedel ödenemez" demiştir. Öteyandan Fransadaki muhalefet de, fırsatı ganimet bilerek, bütün gücüyle De Gaulle'e yüklenmeye başlamıştır.

General De Gaulle gibi, gururunu herşeyin üzerinde tutan bir devlet adamının bu kadar gürültü karşısında hareketsiz kalması elbette ki beklenmezdi. Nitekim, bir skandal yaratmak pahasına da olsa, gezisini yarıda kesmiş ve Kanadanın başkenti Ottowa'ya uğramadan Parise geri dönmüştür. Bütün bu olup-bitenlerden sonra gerçi artık bir Kanada - Fransa dostluğundan söz açmak mümkün değildir ama, Kanada nüfusunun dörtte biri, bugün hiç şüphesiz, her zamankinden daha çok Fransaya dönüktür ve Ottowa Hükümetinin bunların görüşlerini artık eskisi kadar küçümseyemiyeceği de apaçık ortadadır.

ç a t ı ş m a s ı

A. Halûk ÜLMAN

ği okulda okutmak, istediği işte çalışmak, istediği evde oturmak, istediği yerde eğlenmek gibi, daha somut amaçlar peşinde koşmaktadır. Başka bir deyişle, "güneşteki yer"İni almak istemektedir. Bunu yaparken de, kendisine, ucundan da olsa, ilişecek Ur sandalye bulabilmek için, başkalarını biraz öteye itmeye çalışmaktadır ki, işte bu başkaları, sayıları milyonları aşan ortahalli beyaz amerikalılardır.

Amerikan siyahının, istediği okulda okumasından istediği işte çalışmasından, istediği evde oturmasın dan, istediği yerde eğlenmesinden zengin amerikalının hiçbir korkusu yoktur. Çünkü zenci, nasıl olsa, bugün için onun okulunu, işini, evini, eğlence yerini paylaşacak ekonomik güçte değildir. Bu yüzdendir ki, Güneydeki XIX. yüzyıl artığı birkaç toprak sahibi dışında, amerikan zenginlerinin çoğu, zencinin haklarının korunması ve uygulanmasından yanadır. Fakat durum ortahalli amerikan için böyle değildir. Amerikan siyahı, biraz durumunu düzelttikçe, onun oturduğu evlere yerleşmeye çalışmakta, çocuklarını onun çocuklarının gittiği okula yollamak istemekte, onun eğlendiği yerlerde, hattâ onun karısı ve kızlarıyla eğlenmeye başlamakta, daha önemlisi, şimdiye kadar onun tekelinde bulunan işlere girmeye kalkışmaktadır. Zenciler çoğunlukla bu İşleri beyazlardan daha az ücretler karşılığında yapmaya hazır oldukları için de, amerikan işvereni onları seçmeye başlayınca, ortahalli beyaz adam sadece yerinden . yurdundan değil, İşinden de olmaktadır.

Siyah adamın kâğıt üzerindeki eşitliğinin günlük hayata uygulanmasına en büyük engel, işte, ortahalli beyaz amerikalının kendi yaşantısı açısından duyduğu bu gerçek korkudur. Birleşik Amerikada zencilerin kimsenin yaşantısını ve çıkarlarını tehlikeye düşürmeden gelişmelerini sağlayacak bir yol bulunmadıkça, bu korku, azalacağına, hergün biraz daha çoğalacak ve Harlem, Watts, Cleveland, Newark, Detroit olayları bundan sonra da birbirini kovalıyacaktır. Bu yolun bulunması ise, Federal Hükümetin, zenciler için özel bir gelişme plânı hazırlayarak sosyal ve ekonomik alanda daha geniş yetkilerle daha geniş çalışmalara girişmesiyle mümkündür. Bir zamanlar Senatoda Teksas temsilcisiyken ırk ayrımının, yani ortahalli amerikalının şampiyonluğunu yapan Johnson bile Başkan olduktan sonra bu gerçeği anlamıştır ama, bir yandan eskilik ayrıcalığına dayanarak Kongre Komisyonlarında başkanlık koltuklarını ellerinde tutan güneyli muhafazakâr Demokratların her türlü yeniliğin karşısına dikilmeleri, öteyandan amerikan devlet düzeninin federal hükümetin sosyal ve ekonomik hayata karışmasını önemli biçimde kısıtlayan bir düzen olması, şimdiye kadar gelen bütün yöneticiler gibi onun da elini kolunu bağlamakta, etkisiz ve yüzeyde kalan bazı geçici tedbirlerle yetinmesini gerektirmektedir.

Kendi devlet düzenlerinin dünyadaki en ileri ve insancıl düzen olduğunu sanan ve her fırsatta bunu bütün dünyaya kabul ettirmeye çalışan amerikalılar, amerikan siyahlarına ortahalli beyazların yaşantı ve çıkarlarını tehlikeye düşürmeden gelişme yeterliği bulamadıkları, önlerindeki büyük sosyal ve ekonomik soruna bu düzen içinde geçerli bir çözüm getiremedikleri sürece, kendilerini kimseye akıl vermek durumunda görmemelidirler. Tam tersine, bu sorunu çözmekte başarısızlık gösterip gittikçe, dünyadaki en ileri ve insancıl saydıkları düzenlerinin aksayan yönleri üzerinde oturup iyice düşünmek zorundadırlar.

Tüli'den haberler



"Büyükbaba" nasıl isterse...

Davetlileri, Viskisi, parıl parıl elbiseleriyle hep birbirine benzeyen İstanbul partilerinde küçük bir olay, büyük atraksiyon etkisi yapıyor. Geçtiğimiz hafta, Moda Deniz Klübünde İzzet Cintavın davetinde bulunanlar da şık elbiseleri, dansları, şarkıları bir yana bırakıp, Celâl Bayarın kravatıyla ilgilendiler.



Bülent Bekdik - Harika Yardımcı - Gülizar Ulaş
Sosyetenin D.P. takımı

Misafirler arasında Bayarın da bulunuşu, oturduğu yuvarlak masayı çevirenlerden belli oluyordu. Örneğin İhsan Çavuşoğlu, bu masadan hiç ayrılmıyordu. Örneğin Mesrure Pekün, bir AP il başkanının eşi gibi değil, bir DP il başkanının eşi gibi davranıyordu. Örneğin Bal Mahmut, Celâl Bayarı güldürmek için .elinden geleni yapıyordu. AP milletvekillerinden Ahmet Dallı ile Samet Ağaoğlu ve hemşiresi Süreyya Ağaoğlu da aynı masada oturuyorlardı. Partinin DP'li kadrosu, tabiî, bu kadarla bitmiyordu; Fahri Ulaş, Nihat Bekdik, Medeni Berk, Celâl Yardımcı, Muammer Çavuşoğlu, Zeki Rıza Sporel ve eşleri de varlardı.

Moda Klübü, kuruluşundan beri şıklığı ile tanınmış bir klüptür; oraya giderken, erkekler de kadınlar kadar dikkat ederler. İzzet Cintavın misafirleri da son derece şıktılar. İhsan Çavuşoğlu yeşiller giymişti. Saniye Cintavın evsahibelik görevini paylaşan ve barda çalışan Harika Yardımcı da yine son derece şıktı. Celâl Bayar ise kravatsız yakasıyla bu şıklıkla tezat teşkil ediyor; herkes, konuşacak bir şey bulmaktan son derece memnun, "Acaba niçin kravatsız?" sorusunu cevaplandırmağa çalışıyordu. Partinin DP'ye bağlı misafirini, Bayarın, bu kadar kalabalık ve resmi bir davete çağrıldığım bilmediği için günlük kıyafetiyle geldiğini söylüyorlardı. Hem o, artık, "DP'lilerin Büyükbabası "ydı, böyle şeylere önem vermesi beklenemezdi. Bayarın, İstanbul sosyetesini "snobe ettiğini", "Ben nasıl gidersem gideyim, kabul edilirim" dîye, inadına kravatsız geldiğini söyliyenler de vardı.

O akşamın başka bir konusu da, Nilüfer Sarperin misafirler arasında bulunuşu ve müthiş keyifli oluşu, buna karşılık, Kısmet ve Lemi İpekçinin ortalarda görünmemesiydi. Bu eksiklik de birçok dedikoduya ve yoruma yol açıyor, hararetli tartışmalar yapılıyordu. Bu konuşmaları duyanlar, İstanbulun, hattâ Türkiyenin en önemli mese-

lesinin Nilüfer Sarper ile Kısmet İpekçi arasındaki dargınlık olduğunu sunabilirlerdi. Belki de bazı çevreler için gerçekten de öyle. Bu dün. yada herkesin işi-gücü başka, değil mi ama?

Gümüş yıllar kutlanırken

Geçtiğimiz hafta Vedat Dicleli ile Kadriye Dicleli de evliliklerinin gümüş yıldönümünü kutladılar. Boğazda, Galatasaray adasında verdikleri parti, güzel ve eğlenceli geçti. Vedat Dicleli, eski bir CHP'lidir. Fakat partisindeki misafirlerin çoğunluğunu DP'li ve AP'li dostları teşkil ediyordu. Gümüş yıldönümünde Emin Kalafat ile eşi yoktu. Mükerrem Sarol da özür diledi. Ama, DP takımından eski ve yakın dostların hepsi tamamdı. Doğrusu, gece de güzel geçti. Şarkılar söylendi, danslar edildi, hele kürt havaları misafirleri çok eğlendirdi. İstanbul sosyetesinin yeni eğlencesi, alaturka oyunlar. Modern dansları yapamayan nesil, gecenin bir saatinden sonra piste çıkıp göbek havalarına başlıyor. Çiftetelli, kazaska, başka azerî danslar,. İzzet ve Saniye Çintavın tekelindeydi; meğer Murat Taki bu konuda daha mahirmiş.

Bu partilerde, dansetmeden, şarkı söylemeden, süt dökmüş gibi oturanlar da var, tabiî. Böyleleri, bir partiye eğlenmeye değil, herhalde boy göstermeğe geliyorlar. Zira bunlar, gülmeyi bile günah sayıyorlar.

Varşovaya dönüyor

Uzun yıllar Ankarada kalan ve Sovyet Elçisi Rijovun gidişinden sonra kordiplomatiğin duayeni olan Polonya Büyük Elçisi Gebert ve eşi, milli bayramlarını kutlamak için verdikleri kokteylde Ankaralı dostlarına veda da ettiler. Başkentin ölü mevsimi olduğu için, kokteyl çok kalabalık değildi. Maliye Bakam Cihat Bilgehan, Tekel Bakanı İbrahim Tekin, bazı senatörler ve milletvekilleri ile bazı profesörler, Gebert'lere gülegüle dediler. Veda kokteylinde Bn. Gebert biraz mahzundu; misafirleriyle türkçe konuşuyor, Ankarada ve Türkiyede geçen yılları unutmayacağım söylüyordu. Herhalde türk dostları da kendisini unutmayacaklar. Çünkü Bn. Gebert, kordiplomatiğin çok iyi türkçe konuşan bir sefiresiydi. Bu yüzden, yabancı dil az bilen bir memlekette dostluk kurmakta güçlük çekmedi ve hele AP iktidarı zamanında Bakanlardan ve eşlerinden çok ilgi gördü.



NİKÂH — Bir süre önce, oğlu Ateş Tezeri dünyaevine sokma görevini yapan Müessese Müdürümüz Tacettin Tezer, "mutluluk dileklerine muhatap olmakta devam ediyor. Yukarıdaki resim, Tacettin Tezerin kızı, Temyiz Mahkemesi 6. Daire raportörü avukat Evşen Tezer (Somunkıran) ile; emeldi sivil emniyet memuru Tahsin Somunkıranın oğlu, İstatistik Enstitüsü Sanayi Şubesi memurlarından İktisatçı Ertan Somunkıranı, geçtiğimiz hafta içinde Çarşamba günü, Ankara Gençlik Parkı Göl Gazinosu Nikâh Salonunda yapılan nikâh töreninde göstermektedir. Genç evlilerin nikâh tanıklığını İsmet İnönü ile, Anadolu Bankası eski müdürlerinden, Aksomun Gıda Maddeleri Fabrikası sahibi Celâlettin Somunkıran yapmışlardır.

Herkes herkesin kulpçusu

İstanbulun güzel ve şık kadınlarından biri olan Ferhunde Verdi, bu yaz partilerinde pek görünmüyor: daha çok, küçük gruplar ve yakın dostlarla beraber. Yaz gardrobunu Paristen tamamladığı herşeyinden belli. Saçları, her zaman, berberden yeni çıkmış gibi; yüzü de her zamandan daha güzel. Bu güzelliği görenler hemen yakıştırıyorlar: Güya Ferhunde Verdi, son Avrupa yolculuğunda bir estetik ameliyat geçirmiş ve burnunda ustaca bir rötuş yaptırmış. Fakat, İstanbulda herkes birbirine kulp takmakla meşgul olduğu için, belki bu da kıskançlıkla yapılmış bir yakıştırmadır?

Teselli mükâfatı

Devlet Operasından Doğan Onat, tenorluğunda çok parlak bir dönemde değil ama, İstanbulda Açıkhava Tiyatrosunda sahneye konan "Çardaş Fürstin" operetinde teselli mükâfatım aldı. Bir operet, elbette ki, opera gibi değil, daha kolay, öyle ,sesi "forse etmek" filân yok. Hele mikrofonda olunca, iş daha da kolaylaşıyor. Bu yüzden. Doğan Onatın başarısını gören sesi tükenmiş sopranolar ve tenorlar, şimdi, Devlet Operasında da mikrofonla söylenmesini savunuyorlar.

Hergün 40 kişinin hayatı evvelâ Allaha, sonra ona emanet ediliyor!



Kemal Nazlıgül - Bolu'ludur. Hemşerileri arasından namlı ahçılar kadar namlı şoförler de yetiştiğini ispat ediyor.



Kemal Nazlıgül, mesleğinin, en küçük tedbirsizliği affetmediğini bilecek kadar tecrübeli...

Hergün memleketin bir köşesinden diğerine gidip gelmekte olan binlerce otobüs şoföründen biri de Kemal Nazlıgül. Dikkatli, titiz ve işinin mesuliyetini tam olarak idrak etmiş, tecrübeli bir şoför. Ankara - Adana - İskenderun arasını haftada 6 defa bir boydan bir boya katediyor. Hava şartları ne olursa olsun hergün aynı dakikada hareket edip aynı dakikada vararak. Saat intizamı içinde! 17 yıllık meslek hayatının parolası, tedbir, ihtiyat ve daha direksiyona geçmeden başlayan titizlikten ibaret. Bu yüzden otobüsün bakımını normalin de üstünde bir dikkatle yapıyor. Lâstiklerinin durumu, havası ve tabiî, markası da en fazla önem verdiği noktalar arasında. Fisk kullanıyor... Hep Fisk. Emniyetli lâstik!

Gittiğiniz yere vaktinde varmak zorundaysanız siz de Fisk'e güveniniz.

FISK demek... Emniyet demektir!

FISK

LÂSTİKLERİ

Belediyeler

Her derde deva bir başkan

Saatlar 19'u gösteriyordu. Günlerden Cumartesiydi. Gri pantalonlu, açık gri gömlekli, dalgalı gri saçlı ve iri gri-mavi gözlü, ortayaşlı kadın, enerjik bir yürüyüşle, yarı korkudan, yarı da acıdan baygın bir halde bekleyen gençkıza yaklaştı ve onu 1956 modeli Chrysler marka arabaya attıktan sonra, kolundaki siyah çantayı bırakmadan, direksiyona geçti, kontakt anahtarını çevirdi. Araba, İzmitin Değirmenderesindeki yeni açılan sahil yolundan Gölcük Hastahanesine doğru hareket etti.

Direksiyondaki kadın, Değirmendere Belediyesinin başarılı Başkanı Saniye Altuncu idi. Saniye Altuncu, geçtiğimiz haftanın sonunda o Cumartesi akşamı, dostlarıyla Sahil gazinosunda buluşup günün yorgunluğunu çıkarmaya hazırlanırken, birdenbire sanki yer yerinden oynamış ve Sahil gazinosunun otelle deniz arasında uzanan 20 metre genişliğindeki toprak şeridi yedi yerinden yarılmış, uğultu ile başlayan deprem, halkı sokaklara uğratmıştı. Talihsiz Adapazarı, bir defa daha canevinden sarsılırken, İzmit ve civarı da depremi şiddetli şekilde duymuş, camlar kırılmış, halk sokaklara dökülmüş, fakat felâket, can kaybına uğramaksızın atlatılmıştı. Sadece bir gençkız, bir bacadan düşen tuğla ile başından yaralanmış ve ailesi hemen, her derde deva Belediye Başkanına koşmuştu. Saniye Altuncu, henüz, depremin ne derece zarar verdiğinden habersiz olmakla beraber, gene pantalonu bacağına çekmiş, tabancasını koltuğundan ayırmadığı çantasına yerleştirmiş, Chrysler marka arabasını, balkonu çiçeklerle' donatılmış evinin önüne park etmiş durumda hizmete hazır bekliyordu. 4457 nüfuslu, yüzyıllık meşhur çınarları, yemyeşil dağ yamaçları, fındığı, eriği, kirazı ve üzüm bağlarıyla ün yapmış bu şirin bucağın Belediyeye, ait bir pikabı, iki kamyoneti, bir grayderi vardı ama, Başkanın 1956 model Chrysler'i de halkın hizmetine tahsis edilmiş bir emektardı. Gençkızın başındaki yara, öyle, büyük bir yara değildi. Değirmendereliler, kuvvetle duydukları depremi birkaç maddi zararla ve 12 saat elektriksiz kalarak atlatmışlardı. En çok gurur'duydukları birşey de, elektriksiz kaldıkları halde, ekmeği, birçok yerde olduğu gibi elle yoğurmak zorunda kalmamaları olmuştu.

Başkanın hayat hikâyesi

Saniye Altuncu, yirmi yıla yakın bir süre CHP saflarında çalıştıktan sonra, 1963 mahallî seçimlerinde, Demokratı bol bir bölgede, rakibi, AP adayı Saadettin Bayarı yenerek, Türkiyenin bu devre için tek kadın belediye başkam seçilmiştir. O gündenberi de, pantalonu ayağına geçirerek, güler yükü ve bol esprilerine rağmen, gerekli otoriteyi sağlamış, görevini başarıyla yürütmüştür. Kendisine sorulursa, , iki tane odacısı vardır. Biri, Belediyenin her işine koşan emektar Hatice Çelebi, öbürü ise, Belediye binasının kapısından hiç ayrılmayan ve Başkanın her hareketini çok yakından izleyen, AP'li rakibinin yerleştirdiği bir gönüllü muhafızdır. Özellikle ilk seçildiği yıllarda, rakiplerinin, Saniye Altuncuyu hırpalamak amacıyla taktıkları "Korkunç Yenge" lâkabı, çok geçmeden, onun enerjisinin ve dinamizminin bir ifadesi anlamını taşımaya başlamış ve bu yüzden derhal terkedilmiş, kullanıldığı zaman de sempatik bir deyim olarak kullanılmıştır.

Sade giyimine rağmen saçlarının çok bakımlı ve modern hali,, herkes gibi, gazetecinin de dikkatini çekmişti. Gazeteci, saçlarını mizanpli yaptırıp yaptırmadığını kendisine sordu. Saniye Altuncu, gevrek bir kahkaha atarak,

"— Kadınların berbere gitme ihtiyacını anlıyorum ama; Allahtan, benimkiler tabii olarak . böyle... Yoksa, hiç gidemezdim. Çünkü, hayatta en çok iki şeye acırım. Bunlardan biri berberde, diğeri de oyun masası başında kaybedilen zamandır. Bunları hesaplayacak olursak, bu sırada neler yapabileceğimizi çok daha iyi anlıyabiliriz" diye cevâp verdi.

Saniye Altuncu, gerçekten de, hiç zaman kaybetmemiş, evlenmiş, iki çocuk doğurmuş, çok iyi bir ev kadını olmuş ve boş zamanlarını da daima kendi kendisini yetiştirerek, memleket sorunları ile ilgilenip, bu sorunların, çözümünde kendisine düşebilecek görevleri yapmakla geçirmiştir. Çok sevgili kızı Mineyi Üsküdar vapuru faciasında kaybettiği zaman, Saniye Altuncu gerçekten, bir annenin duyabileceği en büyük acıyı duymuş, fakat bundan sonra bütün sevgisini jeolog olan diğer kızı Ayla ve torunu Yeşime vermekle yetinmemiş, memlekette aksayan herşeyin, her kaza ve felâketin sebepleri ile mücadele edip, bu yolda görevini yerine getirerek, teselli aramıştır. İşte bunun içindir ki o, kendisini yalnız Belediye işlerinden değil, yaşadığı çevrede her işten, iyi bir vatandaş gibi sorumlu duyduğunu, her vesile ile tekrar etmektedir.

Ufuktaki umut

Değirmenderenin bağları, bahçeleri meşhurdur. "Ürün iskelesi" denilen iskeleden hergün meyva yüklenir. Pazarı İstanbuldur. Tabii,




Saniye Altuncu makamında ve işbaşında
Çanta koltukta

Bu da kula düşer!.

Adapazarına depremden iki gün sonra gittim. Kaldırılan enkazı, hâlâ umutla bekleyen kayıp insanların yakınlarını, şaşkınlığı ve perişanlığı gördüm. Can kaybı, korkulduğu kadar kabarık sayıda olmamakla beraber, hemen her evde maddi bir kayıp vardı. Genellikle mutfaklarda herşey tuzla-buz olmuş, yiyecekler birbirine karışmıştı. Halk, korkudan evine giremiyor, çullarla yaptığı çadırların altında barınmaya çalışıyordu. Bir gençkız gördüm. Yıkılan ve gerçekten toz haline gelen beş katlı bir apartmanın enkazından artakalan eşyalarım çıkarmaya uğraşıyordu. Bir büyük çerçeve buldu. İçinde bir aile resmi vardı. Koşarak, şaşkın halde bekleyen babasına geldi, sevinçle, bulduğunu gösterdi. Bu, babaya ne ifade etmişti, bilmiyorum ama, adamcağız, "Hayret, camına bile birşey olmamış!.." diyordu. Zaten kendisi de, küçük oğla ile birlikte bu korkunç enkazın altından sapasağlam çıkmıştı. Başından geçenlere hâlâ inanamıyordu. En müthişi, insanları saran korku idi: Gözleri tavanlarda, avizelerde, hep, yeni bir hareket bekliyorlardı.

Bir binada otururken, depremzedelerden biri, "— İşte, gene çarptı, duydunuz mu?" diye sordu. Kimse birşey duymamıştı, ama herkes sokağa fırladı.

Türkiyede, çok tehlikeli deprem bölgeleri olduğu artık bilmiyor. Deprem olduğu şuada ben, İzmite 20 dakika ötede, Değirmenderedeydim. Yer yanlıyor sandım. O sırada halk, Adapazarının tamamiyle yıkıldığım tahmin ediyordu. Eğer bu şiddetli deprem, korkulduğundan çok daha hafif atlatıldıysa, bunda kısmen de Olsa, geçmiş felâketlerden ders alındığı muhakkaktır. Eski ahşap veya yan ahşap evler, esnedikleri için, zaten çok daha güç yıkılırlarmış. Asıl yıkılanlar, kalın kerpiçlerden yapılmış uydurma köy evleri ile yeni binalardı. Adapazarı, son depremden bu yana, evlerin yapımında daha dikkatli davrandığı için, felâket bu defa, oldukça hafif atlatmıştır.

Birçok işimizde olduğu gibi, yapı işlerimizde de lâubalilik son haddini bulmuştur Kontrol mühendisleri, çoğu zaman, gözü kapalı imzayı basıp, ücreti cebe indirmektedirler. Adapazarında yıkılan binaların çoğu, gerçekten, çok entipüften yapılmış hissini veriyordu. Eğer böyleyse, binaların yapımına hile karışmışsa bu, yapanların yanma kalacak mıdır? Biz, çoğu zaman, basanlara marazi şekilde acırız. Görevini yapmıyana, bu yüzden müşkül duruma düşene değil de. bu görevin kötüye kullanılmasından ötürü, zarar görenlere.. Ölenlere, yıkılanlara acımamız, zaman geçse de, bu gibi suçların ardım bırakmamamız, sorumluları cezalandırmamız şarttır. Arabayı kaza eseri bir yere çarpan otobüs şoföründen ömrübillah para keser, borcunu ödetmeye uğraşırız da, parayı fazlaca cebe indirmek için çürük yapılar yapıp insanların ölümüne sebep olanlara karşı acuna hissimiz, bütün, işlemleri durdurur. Ayrıca, deprem bölgeleri için özel tip yapılar ve bazı tedbirler düşünmek ve bunları şimdiden plânlamak da lâzımdır. Varto için neler yapıldığı, ne gibi tedbirler düşünüldüğü hâlâ merak konusudur.

Adapazarı felâketinde en göz yaşartıcı birşey de deprem gecesi, yurdun çeşitli yanlarından pek çok doktor ve hemşirenin, ilk yardım malzemeleri ile yaralıların emrine koşmaları olmuştur. Adapazarı Devlet Hastahanesi Başhekimi Burhan Peksaçın, ilk gece hastahaneye gelen 400'den çok yaralının, yurdun dört bir köşesinden koşan bu dotkor ve hemşirelerin büyük desteğini gördüklerini söylerken, gözleri hâlâ yaşanyordu.

Yalnız, ekmek ve çadır dağıtımı için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Bir söylentiye göre Hükümet, yardımın AP'li muhtarlar eliyle yapılmasını istemiş. Muhtarlardan bazıları ise bunları vatandaşlara değil, partililere dağıtmışlar. Sonra da bir adet ekmek, 2.30'dan başlamak üzere satışa arzedilmiş. Oysa ki iki gündür ekmek yüzü göremiyenler vardı. Çadır kıtlığı görülüyordu. Çadırlar da, anlatıldığına göre, yine parti etiketi ile dağıtılmıştı.

Eğer deprem tabiî bir felâketse, bunun tedbirini almak, gerekeni yapmak, tehlikeyi yarıyarıya indirebilecek güçtedir. Bu da Allaha değil, kula düşer!

Jale CANDAN

Türkiyenin her yerinde olduğu gibi, Değirmenderedeki üreticilerin kaderi de aracının eline bakmak ve ekmek parasını zar-zor çıkardıktan sonra, meyva zamanı çoluk-çocuğa bol meyva yedirebilmektir. Ama Değirmenderenin aynı zamanda eşsiz bir manzarası, tarih! çınarları, sahi) gazinoları, güneşi, denizi, turisti çeken sevimli, temiz insanları vardır. İşte bu yüzden, Güzelleştirme Derneği, Değirmenderenin turistik geleceğinin yapıcısı olarak harekete geçmiş, Belediye Başkanının başkanlığında, bucağı adetâ yeniden kurmaya yönelmiştir. Eski bir daire, bugün, misafirhane ve otel şekline sokulmuş, Orduevine kadar uzanan sahilde yol açılmış, bu yol üzerine kamp yerleri yapılarak kampçılara verilmiş, denize girmek için de ayrıca kabinler yapılmıştır.

İnşaat halindeki turistik otel, yolların asfaltlanması, Değirmenderelilere, bahçecilik yanında başka bir endüstrinin kapılarını da açmaktadır. Saniye Altuncunun yaptığı en büyük iş. Tersaneden alınan 3 bin KV'lık elektriği, kasaba içinden geçen Etibankın 35 bin KV'lık enerji hattına bağlatması olmuştur. Değirmenderenin elektriği kuvvetli ve devamlıdır. Gene, su işleri ele alınmış ve 24 saat akar su sağlanmıştır. Sahil yolunu açabilmek için greyderler 40 gün çalışmış, askeriyenin işbirliği elde edilmiştir.

En önemli bir ihtiyaç olarak da, Değirmendereye, turistleri kaçırmayacak tertemiz bir umumi belâ yapılmış, Ürün İskelesi sahili genişletilmiş, pazar yeri açılmıştır. Değirmenderenin büfesi, sahil gazinosu ve babası Saraydan yetişmiş işkembecisi Hüseyin Pevruzu, balıkları, serinliği meşhurdur.

Değirmenderenin dört tane de temizlik işçisi vardır. Bu işçilerin greve gitme ihtimalleri olup olmadığını soran gazeteciye, Saniye Altuncu, gevrek bir kahkaha daha atarak şu cevabı yerdi:

"—Gitmezler, gitmezler... Çünkü, burada herşey halk içindir, herşey Ortanın Solu içindir. Eğer haklarını alamaz da giderlerse, ben de onlarla beraberim!"

S i N E M A

A.B.D.

İyimser bir rapor

İki yıl kadar önce, Başkan Johnson'un özel danışmanlığından, amerikan sinema endüstrisini yönelen "Motion Picture Association of America" -MPAA-nın başına geçen Jack Valenti'nin, ilk sözü, sinemayı enine boyuna inceliyeceği olmuştu. Bunun sebebi açıktı: Valenti, sinemanın tamamiyle yabancısıydı. Oysa kendisi, sinema konusunda hiç bir şey bilmemesine rağmen, Amerikan sinemasının içinde bulundu* ğu buhrana bir çözüm getirmek üzere MPAA'nın başkanı olmuştu. Bu yüzden, başlangıçta umutsuzluğa kapılanlar hiç de az değildi. Fakat Jack Valenti, kısa zamanda bu endişeleri boşa çıkarmasını bildi. Sinemayı değilse bile, amerikan sinema endüstrisinin yapısını ve içine saplandığı çıkmazı hemen kavradı. Amerikan sinemasındaki sansürü hafifletmesi, yıllardanberi pek az değişikliğe uğrayan sansür tüzüğüne Hollywood ölçülerine göre "devrimci" sayılabilecek bir yenilik getirmesi, sinema ile televizyon arasındaki ilişkileri düzeltmesi, Valenti'nin sağladığı ilk başarılar arasındaydı. Son Moskova Film Festivalindeki "kültür taarruzu"yla (Bak: AKİS, Sayı: 682) Amerikan sinemasına yurtdışı pazarlarda -bu pazarlar Doğu Avrupada bile olsa. yeni yerler sağlamak niyetinde olduğunu da ortaya koyan Jack. Valenti, bu başarılarının verdiği güvenledir ki, geçenlerde ilk raporunu yayımladı. Raporun sadece yayımlanmış olması olayı bile amerikan sinema endüstrisindeki olumsuz gidişin «tersine dönmekte olduğunu ortaya koymaktaydı. Çünkü savaştan sonra her yıl biraz daha ağırlaşan buhranın verdiği bezginlikle MPAA, son on yıldır rapor yayımlamak âdetinden vazgeçmişti.

Jack Valenti'nin raporu, 1965'te duyulmağa başlıyan ferahlığın biraz daha arttığını ortaya koymaktadır ve bu ferahlık, 1965'te olduğu gibi, yine, en çok, film sayısında, sinema sayısının ve filmlerden elde edilen kazancın artışında görülmektedir. Rapora göre, film yapımındaki artış yavaş, fakat emin adımlarla gelişmektedir. Gerçekten de, 1963 ve 1964 yıllarında 155'er olan yıllık film yapımı, 1965'te 168'e, geçen yıl ise 182'ye varmıştır. Bu yılın sonuna kadar yapımın 200'e ulaşması beklenmektedir.

Sinema, salonu sayısında da aynı gelişme göze çarpmaktadır: 1964'te yeni açılan sinema salonlarının dayısı 150 idi, 1965'te bu rakam 200'e çıkmıştı, 1966 yılında ise 400 yeni sinema salonu açılarak toplam salon sayısı 13 bin 400'e varmış olmaktadır. Gerçi bir zamanlar sinemâ salonu. 20 binin üstünde olan bir ülke için bu rakam önemli sayılmıyab'ilir ama, televizyonun gittikçe artan yayılışına rağmen, salon sayısındaki azalmayı değil durdurmak, üstelik bunu artışa bile geçirmek büyük önem taşımaktadır.

10 milyar lira hasılat

Fakat hiç şüphesiz, MPAA üyelerini asıl sevindiren ve "işlerin iyi yürüdüğü"ne inandıran nokta, hasılattaki artıştır. Valenti raporuna göre, 1966 yılında yalnız Birleşik Amerikadaki gayrı safi hasılat 980 milyon dolardır -yaklaşık olarak -10 milyar türk lirası-. Buna göre, amerikan sinema endüstrisinin iç pazarlardan sağladığı hasılatta bir yıl öncesine göre yüzde 11 artış vardır. Dış pazarlardan sağlanan gayrısafi hasılattaki artış da yüzde 12'-dir. Amerikan sinema endüstrisinin toplam hasılatının yüzde 53'ü dış pazarlardan elde edilmektedir:

Hasılattaki bu artış, özellikle son yıllarda sürekli olarak zarar eden büyük yapımevlerinin kâra geçişi, çok tehlikeli, fakat şimdiye kadar henüz bir aksaklık göstermemiş olan yeni bir yapım siyasetinden doğmaktadır. Bu yeni. yapım siyaseti, şimdilik yılda yarım düzine ile bir düzine arasında "sağlam film" meydana getirmekten ibarettir. Piyasanın talep ölçülerine göre hazırlanan bu "sağlam film"ler, aslında yeni bir şey değildir. Hollywood'un ötedenberi, normal yapım arasında yer verdiği "üstün-yapımlar" bunlardan hiç de farklı değildir. Farklı olan taraf, bu filmlerin piyasaya sürülüş tarzındadır ki, filmin' "sağlam "lığı da zaten bundan ileri gelmektedir. Bu 'yeni sürüm siyaseti şöyle işlemektedir: Büyük şirketler, bir yıl sonrasının programı için listelerinde, büyük bütçeli, kalabalık yıldız kadrolu bir listebaşı filmine yer vermekte, bunlar için Amerikanın her büyük şehrinde bir '"kilit sinema"yı bir yıl öncesinden peylemektedirler. Bu sinemaların bilet



Bir "Sağlam film"
Ne zamana kadar?

leri, daha film çevrilmeden, bir yıl öncesinden, sinema seyircileri için "astronomik" sayılabilecek bedellerle -30 ile 75 lira arası, satılmaktadır. Seyirciler, kendi şehirlerinde yalnız bir sinemada belirli bir süre gösterilip sonra uzunca bir süre bir daha göremiyecekleri bu "üstünyapım" için bu astronomik parayı vermekten şimdiye kadar kaçınmamışlardır. Böylelikle, büyük şirketler, daha film çevrilmeden, 10 milyon liraya yakın "avans" toplayabilmektedirler. Tabiatiyle, ikinci vizyonda film normal gösterime' geçtikten sonra elde edilen hasılat da buna katılmaktadır. "Sağlam film"in avans olarak topladığı hasılatın çokluğu aynı zamanda film için bir reklâm olmakta, ikinci vizyondaki şansını artırdığı gibi, televizyona satış bedelini de yükseltmektedir.

Ancak, bu usûlün bir kumardan pek farkı da yoktur. Kaldı ki, seyircilerin bu usûlü kanıksamaya başlamaları, hele "sağlam film" sayısındaki artış ilerledikçe hem bunun özelliğinin kaybolması, nem de piyasanın "doymuş" hale gelmesi bir süre sonra kaçınılmaz olacaktır.

Festivaller

Venediğe doğru

Venedik Film Festivalinin 28.'si önümüzdeki ay bir kere daha, Prof. Luigi Chiarini'nin yönetiminde geçecektir. Birkaç yıldır çeşitli yönlerden gelen saldırılara rağmen, Prof. Chiarini'nin, festivalin kalitesini yükseltmek için "kimsenin gözünün yaşma bakmadan" çizdiği yolda yürümesi, kendisini festival yöneticiliğinden uzaklaştırmak için girişilen bütün çabalan boşa çıkarmıştır. Prof. Chiarini, özellikle Venedikli otelcilerin ve gazinocuların yakınmalarına yol açacak şekilde festivali sıkı bir disiplin altına almak ve festivale bir panayır havası değil bir sanat yarışması kılığı vermekten bu yıl da kaçınmamıştır.

Gerçi, bu yılki programa Saint-Marc meydanında bir açık hava balosu konmuştur ama, bu, hesaba bile katılmayacak kadar küçük bir "taviz"dir ve Prof. Chiarini, filmlerin seçiminde önceki yıllardaki kadar sıkı bir elemenin yapılacağını bildirmiştir.

Bu yılki festivalde, asıl film yarışmasının yanı sıra, amerikan sessiz kovboy filmlerinden meydana gelecek bir program ile alman dışavurumcu film akımını ve senaryocu Carl Mayer'in bu akım içindeki yerini belirten açık oturum, Prof. Chiarini'nin "festivalin kültür seviyesini yüksek tutmak" şeklinde özetlediği tutumunu yansıtacaktır.

Şimdiki halde, festival çevrelerinden sızan haberlere göre, en önemli yenilik, Venedik Film Festivalleri tarihinde ilk defa olarak jüriye kadın alınmasıdır. Ünlü italyan yazar Alberto Moravia'nın başkanlığındaki jüride bu yıl, amerikalı sinema yazarı Susan Sontag ile Paris Kütle Haberleşmesi Yüksek Araştırmalar Enstitüsünden Violette Morin de bulunacaktır. Jürinin öbür üyeleri, ispanyol yazar Juan Goytisolo, alman sinema yazan ve yönetmeni Erwin Leiser, sovyet yönetmen Yuri Yurenev ve meksîkalı sinema yazan Carlos Fuentes'tir.

T A R İ H

Bolşevik İhtilâli XI

Tarihi kararın arefesinde

1917'nin Sonbaharında, Rusyanın dördüncü bir "harp kışı"na tahammülü bulunmadığı aşağı yukarı açıktı. Terhis, resmen değil ama fiilen, cephelerde başlamıştı. Zira artık herkes kaçıyordu. Rus ordularında maneviyat diye bir şey kalmamıştı. Birliklerden Petrograda heyet üzerine heyet gönderiliyor ve bir an önce barışın yapılması isteniliyordu.

Fakat Kışlık Sarayda Çarın çalışma odasına yerleşmiş bulunan Kerenski ve idare ettiği Direktuvar, milletin bu en kuvvetli temayülünü anlamıyor, duruma başka türlü hakim olmanın yollarını arıyordu. Şurası bir gerçektir ki Kerenski 1917'nin Eylülünde, Ekiminde barışı yapabilseydi Kasım İhtilali başarı kazanmayabilir, hattâ hiç olmayabilirdi. Ama Kerenski ve Direktuvarı cepheler ve sokaklar kaynarken Başkenti, alman tehlikesini bahane ederek Moskovaya taşımayı, Petrograd garnizonunu tamamile değiştirmeyi düşünüyordu.

Petrograd sahiden bir ihtilâl yuvasıydı. Fakir mahallelerde sıkıntı son haddini bulmuştu. Akşam üzeri işçiler işlerinden çıktıklarında gazeteleri kapışıyorlardı. Bolşevik basın kütleleri istim üstünde tutmak için elinden gelen her şeyi yapıyordu. Rabotçi Put (İşçi Yolu) ve Soldat (Asker) her gün, ihtilâlci Petrogradın tehlikede olduğunu yazıyorlardı. Lenin iki organ daha yayınlatıyordu. Bunların Derevenskaya Biednota (Fakir Köylü) adını taşıyanı yarım milyon tiraj yapıyor ve fakir yuvaya giriyordu. Rabotçi Soldat (İşçi ve Asker) ise kızıl muhafızlarla garnizon mensupları arasında, fikir ve işbirliği kurmak gayetini güdüyordu. Bolşevik ajanlar bütün birliklere, bütün iş yerlerine el atmışlardı ve oralarda propagandanın en tesirlisini yapıyorlardı. Bu propagandayı idare eden beyin, Furştadskaya caddesindeki bir dinî mahalle yerleşmişti. İhtilâlin bu karargâhına partinin çeşitli kademelerindeki liderler gizlice geliyorlar ve talimat alıyorlar, sonra bunları teşkilâta ulaştırıyorlardı. Bolşevikler bilhassa askerlerle işçiler arasında faaldiler ve bir silâhlı ayaklanmaya artık açıktan hazırlanıyorlardı.

Lenine göre bunun zamanı gelmişti.

Leninin tavsiyeleri, direktifleri

partiyi idare eden, hâlâ yüz kilometre uzakta bulunmasına rağmen Lenindi. Lenin, Finlandiya, topraklarından muntazaman, direktiflerini Merkez Komitesine ulaştırıyor, hem hareketin felsefesini yapıyor, hem de nasıl davranılacağını keskin çizgilerle bildiriyordu. Furşstadskayaya Sverdlof yerleşmişti. Leninin sadık muhafızı finli Fino Rahja oraya gidiyor, liderin gönderdiği kâğıtları, mektupları, evrakı veriyordu. Leninin bu direktiflerinde dedikleri şunlardı:

— Ayaklanmayla hiç şaka etmemeli ve bir defa buna başlanıldı mı mutlaka bitirilmesi gerektiği kafadan çıkarılmamalı.

—. Her ne pahasına olursa olsun, en önemli yerde en önemli zamanda kuvvet üstünlüğü sağlanmış bulunmalıdır. Aksi halde, daha iyi bir hazırlığa ve teşkilâta sahip olan karşı taraf isyancıları tarumar eder.

— Ayaklanma bir kere başladı mı artık kesin kararlarla buna devam etmeli, ve mutlaka taarruza geçilmelidir. Müdafaada kalmak, silâhlı ayaklanmanın ölümüdür.

— Düşman gafil avlanmalı, birliklerini henüz harekete geçiremediği şuada bastırılmalıdır.

— Her gün, hattâ ayaklanma bir şehirdeyse her saat, ufak da olsa başarılar kazanılmalı ve maneviyat daimi surette yüksek tutulmalıdır.

— En iyi hazırlıklı, en ciddi, en çabuk ve en enerjik ayaklanma Petrograd önünde ve Petrograd içinde olmalıdır.

HİKÂYENİN ÖZETİ

Ekim İhtilâli adıyla anılan Bolşevik İhtilâli, Rusyada, uzun yıllar süren sosyal ve politik dalgalanmalar sonucu gerçekleşmiş, güçlü liderler sayesinde amacına ulaşmıştır. Çarların ve özellikle Çar II. Nikolanın ve etrafının basiretsiz idaresi altında bir tevkifler, sürgünler, baskılar, suikastlar, grevler memleketi haline gelmiş olan Rusyanın geçirdiği iki ihtilâl -1905 ve Mart 1917-, rus halkına pahalıya malolmuştur. Rusya, grevler, sokak çatışmaları, nümayişlerle Ekim İhtilâline doğru hızla gitmektedir. Sarayla Sokak çatışması, Çar II. Nikola romanında had safhaya varır. Marksist fikirler Rusyada durmadan taraftar toplamaktadır. Rusya dışında yaşamak zorunda kalan Lenin, Plekhanof, Troçki, Stalin.. gibi bolşevik liderler, harpten bunalan rus halkına hep, harbi derhal bırakmayı telkin etmektedirler. Aydınlar, işçiler ve askerler, Saraya karşı birleşmişlerdir. "Kanlı Pazar", halktaki öfkeyi iyice körükler. 8 Martta Petrogradda patlıyan ihtilâlde halk, Sarayı basar, silâh depolarını yağmalar, Çar II. Nikolanın tahttan feragat etmesiyle bir Geçici Hükümet kurulur. Kerenski, durumu kurtarmak için, sosyalisti bol bir hükümet kurar. Kerenskiyi bertaraf etme çabasındaki bolşevikler baklandaki tedhiş kararı, Leninin ve öteki bolşeviklerin itibarını gündengüne artırır. Sağcı General Kornilofun yıldızı birden parlar ve söner. Tasarladığı darbeyi yapamadan tutuklanır. Kornilofun hezimeti, sağ için büyük bir darbedir. Kerenskinin 14 Eylülde Cumhuriyeti ilân etmesini halk umursamaz. Menşevik liderlerin İtibarı azalırken, bolşevik liderlerinki durmadan artmaktadır. Harbin yıkımı, iktisadi kriz ve moral çöküntü, grevler, isyanlar ve suikastlarla birlikte, Rusyada, Leninin amacına uygun bir ortam hazırlamaktadır. Lenin, arkadaşlarının hilâfına, derhal, proletaryanın iktidarı alma---- istemektedir. Rusya, Büyük İhtilâlin arefesindedir.

Hikâye devam etmektedir.

Lenin, kendi ayaklanmasını düşünürken geçmiş iki ayaklanmadan, 1905 ye Mart 1917 İhtilâllerinden, ders almayı unutmuyordu. O halk ayaklanmaları maksatsız ve arızî olmuştu. Şimdi, yeni ihtilâlin bir hedefi bulunuyordu: "Bütün kudret Sovyetlere!" Eğer, bolşeviklerin çoğunlukta bulunduğu bu Sovyetler iktidarı alamazlarsa, İhtilâl mahvolmuş olacaktı. Lenin şöyle diyordu;

"— Bir iktidar düşmez, düşürülür.."

Lenin, gönderdiği direktiflerin uygulandığını biliyordu. Fakat içi gene de rahat değildi. Bu o kadar ince bir işti ki başında bizzat bulunmasına ihtiyaç olduğunu hissediyordu. Her şey an meselesi haline gelmişti ve küçücük bir hata, bir gaflet, dirayetsizlik hareketi mahvedebilirdi. Lenin, Merkez Komitesinin istememesine rağmen, Petrograda gizlice dönmek, İhtilâlin başını fiilen de almak' kararını verdi.

Bolşevik liderinin ihtilâlden iki hafta kadar önce Başkente dönmesi hadisesi sonradan, Stalin devrinde, Stalinin tarihi kendi şanını yükseltmek için tahrif ettirdiği zamanda değişik şekillerde gösterilmiştir. Stalinin yazdırttığı tarihe göre Merkez Komitesinde böyle bir teklif, Stalinin teklifi olarak 18 Ekimde oylanmış ve kabul edilmiştir. Halbuki aslında böyle bir oylama yoktur ve Lenin dönme kararını bizzat vermiş, bunun plânını Rahja ile yapmıştır. Petrograda varış tarihi de tam olarak bilinmemektedir. Bunun 15 ile 20 Ekim arasında bir gün olması en kuvvetli ihtimaldir.

Lenin Rusyaya, Rusyadan kaçtığı gibi döndü. Yani, gene lokomotif makinisti Ugo Yalavanın yanında, ateşçi kılığında. Dönüş daha da maceralı oldu. Kerenskinin adamları ortalardaydılar.

Leninin Petrograda döneceğinden bir, karısı Krupskayanın haberi vardı. Krupskaya kocasına, Başkentin koyu bolşevik mahallesi Viborgda bir yer ayarlamıştı. Bu Viborg, 1917'nin Sonbaharında âdeta bir kaleydi. Orada Foranova adında bir dul kadın yalnız oturuyordu. Lenin ve Krupskaya oraya indiler. Burası küçük bir apartman dairesiydi. Bir baskın takdirinde Leninin kaçış yolu da hazırlanmıştı. Merkez Komitesiyle münasebetleri Rahja ve Fofanova yürütecekler, komitenin hiç bir üyesi liderin adresini bilmeyecekti. Hayatî önemdeki toplantılara katılmak için Lenin, gizlendiği evden çıkıp başka bir yere, toplantı mahalline bizzat gidecekti.

Bu toplantıların ilki 23 Ekimde yapıldı.

Tarih! karar saati

Liderin Başkente geldiğinden ilk, 21 Ekimde, Stalin ile Sverdlof haberdar edildiler. Bu ikisi, bir işçi evinde Leninle görüştüler. Lenin silâhlı ayaklanmanın hazırlık derece-



Bolşevikler için hapis ve firar yolları Çardan sonra da tekrar açıldı. 1917 Temmuzunda Lenini Kerenskinin polisi her tarafta gene arıyordu. Lenin bir işçinin evine gizlenmişti. Kızkardeşi, eşi yakalanıp sorguya çekildiler, tevkif edildiler. Bütün bunlara rağmen Lenin şuası gelince sürgün ve hapislik günlerine alt bir tablodur. Bolşevik lider tabloda, eşi Krups kayayla birlikte görülüyor.



Rusyanın her yerinde, 1917 Sonbaharında bolşevikler atelyelere ve onla içine giriyorlar, orada işçileri ve askerleri bir komünist idare kurmaya davet ediyorlardı. Vaad etmedikleri hiç bir şey yoktu! Topraksıza toprak, işsize iş, askere barış, halka refah.. Bütün Rusya Sovyetleri II. Kongresine, her sovyet, bolşevikleri gönderdiği takdirde bunlara kavuşulacaktı. Yukardaki resimde bu toplantıların biri görülüyor.

siyle parti idarecilerinin maneviyatını merak ediyordu. İki ideal arkadaşına, Merkez Komitesinin bir toplantısını hazırlamaları talimatını verdi. Toplantı en kısa zamanda yapılmalıydı.

Stalin ve Sverdlof 48 saat içinde. 21 kişilik komiteden 11 kişiyle temas kurabildiler. Diğerleri memleketin çeşitli bölgelerinde ihtilâlin tohumlarını atmakla meşguldüler. Tarihi toplantı 23 Ekim akşamı, güneşin batışından sonrası için tesbit edildi. Toplantı yeri Nikola Nikolayeviç Sukanof adındaki bir menşeviğin Karpovka rıhtımı üzerindeki apartman dairesiydi. Sukanof, Nivaya Jizn (Yeni Hayat) adını taşıyan gazetesinde menşevik fikirleri, yani proletaryanın iktidar sorumluluğunu alacak kadar olgunlaşmadığı görüşünü savunuyordu. Fakat karısı Galina Konstantinova Sukhanova tam bolşevikti ve silâhlı ayaklanmanın taraflısıydı.

Kadın, 23 Ekim günü kocasına: "— Buralar emin olmaktan çıktı. Polisler dolaşıyorlar. Sen bu gece gazetede yat" dedi.

Leninle beraber Bolşevik Partisinin Merkez Komitesinin 12 üyesi o akşam orada toplandılar. Hazır bulunanlar Sverdlof, Stalin, Troçki, Çerjinski, Kamenef, Zinoviyef, Bubnof, Uriçki, Sokolnikof, Lomof ile bir kadın, Aleksandra- Kolontay idi. Lenin toplantıya hepsinden sonra geldi. Yanında sadık muhafızı Rahja vardı.

Lenin üyelerin en yaşlısıydı. O tarihte 47 yaşındaydı. Stalin ve Troçki 38'indeydiler. Sverdlof, Bubnof, Zinoviyef ve Kamenef 32'sinde. En genç, 29 yaşındaki Sokolnikoftu. Bu, dinamik bir topluluktu. Toplantıya Sverdlof başkanlık ediyordu. Leninin Petrogradda bulunduğu meydana çıkmasın diye zabıtlara onun adının yazılmaması kararlaştırılmıştı. Lenin içeri girdiğinde, hepsi ayağa kalkıp kendisini selâmladılar. Bolşeviklerin lideri bıyığını Ve sakalını kesmişti. Kafasında kırçıl bir perük vardı. Âdeta tanınmaz haldeydi. İlk sözü o aldı:

"— Silâhlı ayaklanma kaçınılmaz hal almıştır. Merkez Komitesi bütün teşkilâta emir vermeli, teşkilâtın, pratik meselelerde hu ana görüşü bilerek ve ona uyarak gerekli kararları almasını sağlamalıdır. Hareket aynı zamanda Moskovada, Minskte, sovyetinde çoğunlukta olduğumuz veya emin birliklere sahip bulunduğumuz her yerde patlamalıdır. Yarın Petrogradda Kuzey bölgesi Sovyetlerinin kongresi var. Bu kongreyi bizim hareketimize katılmak üzere ikna etmeliyiz. Bir tek



Moskova, bolşevikler için silâhlı ayaklanmanın en güç olduğu yerlerden biriydi. Zira orada subay adayları, yani junkerlerle öğrenciler subayların komutasında antibolşevik teşekküller halinde birleşmişlerdi. Resim, Kremlini bolşevik ayaklanmasına karşı korumaya hazırlanan junkerleri göstermektedir.

dakika kaybetmeden ayaklanacak birliklerin kurmay heyetini seçmeli, kuvvetlerimizi yaymalı, en emin birlikleri en önemli noktaları zaptetmek üzere harekete geçirmeli, Önparlâmentonun bulunduğu Mari Sarayını, Piyer-ve-Pol kalesini sarmalı, Genel Kurmayı ve Hükümeti tevkif etmeli, junkerlerin üzerine asker sevketmeli, telgrafhaneleri, garları işgal etmeliyiz.:

İtiraz Zinoviyef ve Kameneften geldi. Bunlar, "tarih önünde, dünya proletaryası önünde, rus ihtilâli ve rus işçi sınıfı önünde" bütün istikbalin, bir silâhlı ayaklanma kartına bağlanarak kumar haline getirilmesini doğru bulmuyorlardı. Kamenefe göre, Kurucu Meclisten önce hiç bir hareket yapılmamalıydı.

"— Târihte öyle zamanlar vardır ki baskı altında* tutulan bir grup, ne olursa, olsun diyerek zalimlere karşı ayaklanır. Rus işçi sınıfı böyle bir durumda mıdır? Bin kere hayır! Burjuvazinin şakağına tabancamızın namlusunu biz dayamışız, onu öyle tutuyoruz. Bu tabanca Sovyetler ve ordudur."

Stalin:

"— Namlusunda kurşun olmayan bir tabanca.," diye Kamenefi tenkit etti.

Trooki işi başka cepheden aldı:

"— İktidarı almamız lâzımdır. Ama bunu, kontrol ettiğimiz Sovyetler yapmalıdır. Parti değil. Bir kaç gün sonra, muhtemelen 2 Kasımda Bütün Rusya Sovyetleri II. Kongresi toplanacaktır. Bu toplantıyı bekleyelim ve orada, iktidarın bu Kongreye ait olduğunu ilân edelim. O takdirde Kerenski Hükümeti ancak boyun eğecektir."

Lenin bu en yakın yardımcılarının itirazları karşısında sinirlenmişti. Odada dolaşarak mukabelede bulundu:

"— Tereddüt, cinayettir. Bolşevikler iktidarı derhal almalıdırlar. Kongreyi beklemek gülünç bir,formalite, ayıp bir oyun, ihtilâle ihanettir. Silâhlı ayaklanmaya derhal geçmek lâzımdır. Eğer biz, yüksek seviye olarak kesin, kararlı hareket edersek bizi tabanda, kütleler takip edecektir. Böyle bir karar Bütün Rusya Sovyetleri Kongresi kadar geniş bir kongreden çıkamaz. Petrograd Sovyetinin Askeri İhtilâl Komitesi (A.İ.K.) yok mu? Organ olarak ondan faydalanalım."

A.İ.K. Kornilofun darbe teşebbüsünün ertesi günü Petrogrâd Sovyeti tarafından menşevik bir çoğunlukta kurulmuş, fakat sonradan Troçki orada da çoğunluğu bolşeviklere kazandırmıştı. A.İ.K.'nın silâhlı ayaklanmayı destekleyeceği muhakkaktı. Bu suretle iktidar da Parti değil, Petrogrâd Sovyetinln bir organı tarafından alınmış olacaktı.

Lenin, oya sunulacak karar suretini Sverdlofa yazdırttı. Silâhlı ayaklanmanın tarihi açık bırakılıyordu. Bunun sebebi, Troçkinin oylarının da sağlanmasıydı. Karar, bu ayaklanmanın yapılması yolundaydı. Yani Lenin böylelikle silâhlı ayaklanmayı tasavvur sahasından fiiliyat sahasına intikal ettiriyordu.

On el kararın lehinde kalktı. Kamenef ve Zinoviyef vaziyetlerini muhafaza ettiler, üstelik, Merkez Komitesinin tam heyet halinde toplanmasını ve kararın yeniden oylanmasını istiyorlardı.

Saat, sabahın üçü olmuştu. Sukhanova ihtilâlcileri teker teker çıkartacaktı, ilk, Rahja ile birlikte Lenin çıktı. Fofanovanın evi uzak olduğundan Lenin, makinist Yalavanın yakındaki dairesinde geceleyecekti.

Soğuk, ıslak bir geceydi.

Hazırlık memlekete yayılıyor

Ekim ayının sonu gelirken bolşevikler bütün Rusyada silâhlı ayaklanmalarının son hazırlıklarım yapıyorlar, Sovyetleri birbiri peşine ellerine geçiliyorlardı. Güneyde Kirof, Kuzey Kafkasyayı bolşevik görüşlere bağlamakla meşguldü. Moskovada işçilerle askerlerin ayrı ayrı Sovyetlere sahip olması işleri biraz güçleştiriyordu. Don kazakları Rusyanın bu ikinci başkentini kontrol altında tutuyorlardı. Şehirde de subaylar ve öğrenciler bolşevik aleyhtarı bir cephe kurmuşlardı. Şehrin komutanı Albay Riabçef açıktan şöyle diyordu:

"— Şiddet hareketleri halka ve ihtilâle sadık birlikler tarafından merhametsizce ezilecektir.."

Buna rağmen, iki bolşevik lider, Nogin ile Rikof işçi sovyetini ele geçirmişlerdi.

Bâkûda durum daha iyiydi. 2i kişilik Merkez Komitesi üyelerinden olan Şaumyan başarılı grevler tertiplemiş, kendisi de Bâkû sovyetinin başkanı seçilmişti. Urallarda Andre Jdanof son derece faaldi. 1-vanova - Voznesseriskte, bolşevik lider Frunze şehri "Bütün kudret Sovyetlere!" sloganı altında toplamıştı. Sibiryada da iki başka bolşevik, sonradan Japonlar tarafından ele geçirilip bir lokomotifin kazanında canlı canlı yakılacak *o*lan Lazo ile Amiral Kolçakın denizcileri tarafından kurşuna dizilecek Yakovlef, kaderin kendilerine neler hazırladığından habersiz, asker ve işçi sovyetlerini kazanıyorlardı.

Taşkentte mahalli A.İ.K. kuvvettim, bolşeviklerin tevkif edilmeleri üzerine göstermiş, Komutanı kaçmaya, mecbur etmişti. Don kıyılarında kazakların Atamanı General Kaledin, Kornilof macerasını takiben yakasını kurtarmış, fakat kötü idaresiyle köylülerin düşmanlığını çekmişti. Kazaklar da atamanlarına kızmışlar ve onun karşı emrine rağmen Sovyetler Kongresine delege göndermek karârını vermişlerdi. Donetzte de genç bir mâden işçisi Kızıl Muhafızlar arasına katılmıştı: Nikita Hrutçof!

Aynı esnada bir asker, Kaganoviç, Saratofta birlikleri bolşevikleştiriyor, Samarada Kuybiçef aynı işi yapıyordu. Voroşilof sonradan Stalingrad adını alacak şehirde faaliyet gösteriyordu.

Bolşevikler bütün Rusyada arı gibiydiler ve her yerde hedefleri, asker ve işçi sovyetlerinde çoğunluğu ele geçirmekti. Her tarafta Kızıl Muhafız birlikleri teşkil edilmişti ve kışlalardaki silâhlar bunlara akıyordu. Memleket, Hükümetin burnunun dibinde silâhlı ayaklanmanın son hazırlıklarım yapıyordu.

Başkentte ise durum gittikçe kötüleşiyordu. Ekmek istihkakı gün. de 125 grama, şeker istihkakı ayda 1 kiloya düşmüştü. Elektrik gece yarısından sonra yoktu. Kadınlar dükkânların önünde kuyruk yapıyorlar ve herkes harbe küfrediyordu. Para kıymetini tamamile kaybetmişti.

Petrogradda iki binada bütün gece ışık yanıyordu: Kerenskinin çalıştığı Kışlık Saray ile bolşeviklerin hakim olduğu Petrograd Sovyetinin karargâhı Smolni Enstitüsü. 36 yaşındaki Başbakan, bolşevik ayaklanmayı durdurabilmenin telaşı ve şaşkınlığı içindeydi. Buna mukabil Smolnide hâkim Troçki idi ve onun intizamlı kafası adım adım kudreti Sovyetler hesabına ele geçiriyordu.



Bolşeviklerin 1917 Sonbaharında en tesirli silâhlan beyannamelerdi. Yukardaki resimde Moskovada İzvestia gazetesinin halka kucak kucak dağıtılması görülüyor. Halk bunlarla besleniyor, bunlarla tahrik ediliyordu. Ama, tabii, tahrikin asıl tesirlisi bu halkın iki büyük temayülünü, derhal barış arzusu ile Toprak Reformu ihtiyacını anlamayan basiretsiz Kerenski idaresinin politikasıydı.

Smolnide, yani Petrograd Sovyetinde menşevikler henüz vardı. Fakat bunlar yavaş yavaş hemen her yerden tasfiye ediliyorlardı. Çoğu, budalaca kürsüye çıkıp:

"— Siz bolşevikler için, silâhlı ayaklanma hazırlıyor diyorlar. Söyleyin bakalım, böyle bir şey hazırlıyor musunuz, hazırlamıyor musunuz?" diye onları güya sıgaya çekiyorlardı.

Bolşevikler de şu cevabı veriyorlardı:

"— Ayaklanmayı hazırlayan biz değiliz. Ayaklanmayı kayıtsızlıkları ve basiretsiz idareleriyle, halka verdikleri ümitsizlikle hazırlayanlar başkaları. Ama biliniz ki bu ayaklanma patladığı zaman biz bolşevikler, onun ön safında olacağız.."

Menşevikler bağırıyorlardı:

"— Cevap sarih değil, cevap sarih değil..."

Toplanan Kuzey Sovyetleri Kongresinde de bolşevik görüşler hâkim olmuştu.

Troçki Smolnide mütemadiyen konuşur, konuşurken Lenin, Viborg mahallesindeki evinde durmadan yazıyor, yazıyordu. Emirleri Sverdlofa gidiyor, Sverdlof onları teksir ettiriyor, partinin bütün kademelerine ulaştırıyordu. Şimdi hedef, Bütün Rusya Sovyetleri II. Kongresine her yerden bolşevik delege göndermek meselesiydi. İş yerlerinin hepsine giden talimat kesindi:

"Blok halinde bolşevik gönderin. Orada çoğunluğu sağlarsak her şeyi kazanmış oluruz."

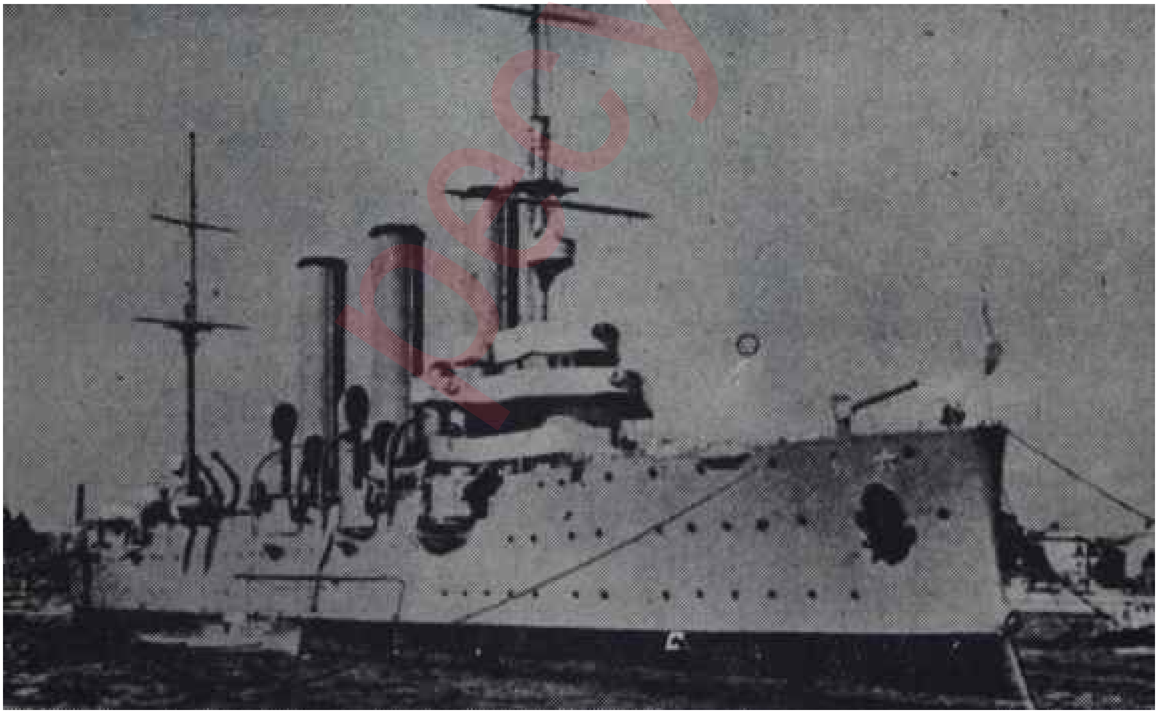
Lenin ,kendi ihtilâli olacak bu üçüncü ihtilâli bir dantela gibi, bir sanat eseriymişçesine hazırlıyordu. Bazen Viborg mahallesinden gizlice çıkıyor, Petrogradı geziyor, stratejik noktaları bizzat tesbit ediyor, nerenin ne zaman ne kadar kuvvetle ele geçirileceğinin hesabını yapıyordu. Bütün gayreti Moskovayı Petrogradla birlikte ayaklandırmaktı.

Moskovada ise geçmiş devrin itibarlarım kaybetmiş politikacıları mânâsız toplantılarla meşguldüler. Memleketin havasından da, temayüllerinden de habersizdiler. Kendilerinin ve sınıflarının menfaatleri gözlerinin önüne sanki bir perde çekmekteydi. Rodzianko, Milyukof, Purişkeviç, General Alekseyef, General Ruski, General Brusilof, kapitalist Putilof Rusyayı 1917 Martındaki temel üzerine tekrar oturtabilmenin plânlarını yapıyorlar, Köprülerin altından ne kadar su geçmiş olduğunu anlamaya yanaşmıyorlardı. Halbuki Kornilofun askerî darbe teşebbüsü sağ kanadın bütün itibarını yitirmişti. Bolşevik Parti mensuplarının sayısı artık 400 bindi ve bir çığ mütemadiyen yuvarlanıyor büyüyordu. Baltık denizinin, Helsinkinin, Kronştadın bahriyelileri Leninden ayaklanma mesajım almışlar ve buna uyacaklarını bildirmişlerdi. Denizcilerin siyasî komiteleri toplantıları için pek lüks bir tekne bulmuşlardı: Kuzey Yıldızı.

Bu, Çar II. Nikolanın şahsî yatıydı.

İhtilâl ihbar olunuyor

Kader, Bolşevik İhtilâli konusunda son oyunlarından birini, aynı



Meşhur Orora kruvazörü. Bolşevik İhtilâlinin en meşhur isimlerinden biri budur. Dünyaya Bolşevik İhtilâlinin zaferi kazandığını Ok, bu kruvazösün telsizleri haber Verecektir. Geminin komutam **erata** "Açık denizde manevraya çıkacağız" dediği zaman, Kışlık Saray önünde demirlemiş mürettebat şu cevabı verdi: "7 Kasımdan sonra!"

Ekimin sonunda oynadı.

29 Ekimde Lenin, büyük, harekâttan evvelki son genel toplantıyı yapmak kararını verdi. Toplantı mahalli olarak bir belediye binası seçildi. O belediyeye. Kalinin hâkimdi ve binanın anahtarları ondaydı. Resmi binadaki gizli toplantıya, 9 tanesi Merkez Komitesi üyesi olmak ü 'zere 23 bolşevik lider davet edilmişti. Lenin, saat 19'da, Rahja ile beraber geldi. Başında gene perüğü vardı. Onu çıkartıp cebine soktu. Ona mukabil, cebinden çıkardığı notlarını eline aldı.

"— Bir noktada mutabıkız. Petrograd sovyetinin çağırısı üzerine ve kendi haklarını korumak için işçiler tek bir adammış gibi yürüyeceklerdir. Ya Kornilofun diktası kurulacaktır, ya proletaryanınki.. Kararımızı verdik. İlk hamlede, karşı tarafa göz açtırmadan başarıyı kazanmak lâzımdır.."

Molotof söz aldı:

"— Ayaklanmayı her an başlatmak üzere hazırlıklı olmalıyız.."

Kalinin ısrar etti:

"— Mesele, bunun için en elverişli zamanı seçmektedir,.".

İtiraz edenler gene Kamenef ve Zinoviyef oldu:

"— Kendi kuvvetlerimizi mübalâğa ediyorsunuz, Hükümetin kuvvetlerini küçümsüyorsunuz!"

Başka liderler de, tıpkı Troçki gibi, Bütün Rusya Sovyetleri II Kongresinin beklenmesi taraflısıydılar. Onlara Stalin mukabele etti:

"— Darbeye karşı olanlar, mukabil darbe için düşmana zaman ve fırsat vereceklerdir."

Lenin ayağa kalktı; gene odada bir boydan ötekine dolaşarak fikirlerini, delillerini söyledi. Bazılarını ikna edebildi de.. Troçki toplantıda yoktu..Gizli toplantı üzerinde dikkatleri fazla çekmemek için göz önünde, Smolnide kalmıştı.

Kamenef ve Zinoviyef Leninin, Batı Avrupada bir proletarya ihtilâlinin an meselesi olduğu görüşüne de katılmıyorlardı. Onların tavsiyesi hep aynıydı: Kurucu Meclisi beklemek ve temeli sovyetler, olan parlamenter bir rejim kurmak!

Lenin tereddütleri yenebilmek için sabaha kadar uğraştı. Ancak on iki saatlik hararetli müzakerelerden sonra çoğunluğu sağlayabildi. Silâhlı ayaklanma teklifi 2 muhalife karşı 19 oyla kamil edildi. 3 de çekimser vardı.

Merkez Komitesinin üyeleri bunun üzerine gizli bir toplantı yaptılar ve yeni bir organ seçtiler: Parti Merkezi. Bu merkez silâhlı ayak lanmanın genel kurmayı olacaktı ve beş kişiden müteşekkil bulunacaktı: Sverdlof, Uriçki, Stalin, Çerjinski ve Bubnof. Merkez, parti adına hareket edecekti. Fakat beş üyesi derhal, Petrograd Sovyetinin Askerî İhtilâl Komitesine girip oranın çekirdeğini teşkil edeceklerdi. Zira silâhlı ayaklanma emrini, sovyet adına bu komite verecekti. Zaten bir çok güvenilir bolşevik A.İ.K.'de üyeydi.

Troçkinin gayretleri sayesinde beş yeni bolşevik üye komiteye bir gün içinde dahil oldular. Komitenin başkanlığına bolşevik Podyoyski. Genel Sekreterliğine de bolşevik Antooof seçildiler. Komiteye, Smolni Enstitüsünün üçüncü katında bir oda verildi.

Lenin toplantıdan sonra Fofarıovanın evinde bir kaç, saat uyudu. Uyandığında kendisini bekleyen bir haber vardı: Bütün Rusya Sovyetleri II. Kongresi gene ertelenmişti. Kongre evvelâ 2 Kasım için düşünülmüştü. Sonra 4 Kasan denilmişti. Şimdi 7 Kasımda toplanacaktı. Demek ki bir hafta sonra bütün Rusyadaki Sovyetlerin temsilciler: Petrogradda olacaklardı. Leninin niyeti o kongrenin karşısına çıkmak ve:

"— İşte İktidar! Buyurun, alın.." demekti.

Bunun için de, o tarihe kadar Geçici Hükümetin düşürülmesi lâzımdı. Halbuki hazırlıklar henüz tam bitmemiş, bir çok bolşeviğin tereddütleri yenilmemişti. Leninin katılığı ve uyuşmazlığı bu tereddütleri büsbütün tehlikeli hale sokuyordu. Nitekim Zinoviyef ve Kamenef, İhtilâli kurtarmak gibi bir amaçla silâhlı ayaklanmanın ihbarını bir gazete vasıtasıyla yaptılar. Hem de, evinde toplanıp silâhlı a - yaklanmanın kararını verdikleri kadının kocası Sukhanofun gazetesi; Novaya Jiznde!

Gazete 30 Ekimde Kamenef ve Zinoviyefle bir mülakatı yayınlıyordu. İki bolşevik lider bu mülakatlarında silâhlı ayaklanma kararını açıklıyorlardı.

Lenin yıldırımla vurulmuşa döndü. Bu, korkunç bir hiyanet, bir alçaklıktı. Lenin, en yakınları tarafından ilk defa ihanete uğramıyordu. Bir ay önce böyle bir sebepten dolayı partisinin Merkez Komitesinden istifasını bir dilekçeyle bildirmişti. Pravdaya yazdığı yazılardan bolşeviklerin bazı hareketlerini tenkit eden kısımları, kendisinden habersiz çıkarmışlar, yayınlamamışlardı. Lenin mektubunda şöyle diyordu:

"— Bundan, Merkez Komitesinin bazı tekliflerini tartışma konusu olarak dahi kabul etmeye yanaşmadığı mânasını çıkarıyor ve Komite, üyeliğinden istifa ediyorum. Tabii, parti teşkilâtı içindeki ve gelecek kongredeki hareket serbestimi ol-, duğu gibi muhafaza etmekteyim..."

Pravdada Leninin yazılarını sansür eden, Stalindi. Hadise öyle kalmıştı. Fakat Kamenef ve Zinoviyefin ihaneti konuşunda Lenin son derece sert konuştu:

"— Eğer, kendileriyle olan eski münasebetlerimden dolayı bu arkadaşları takbih etmek görevimi yerine getirmezsem kendimi şerefsiz sayarım. Artık bunları, yoldaş addetmiyorum ve partiden çıkarılmaları için Merkez Komitesinde elimden geleni yapacağım."

Halbuki partiden ihraç kararı alabilmek için kongrenin toplanması lâzımdı. Bu, bir takım yeni tartışmalara yol açacak, belki de mütereddit olan bir çok kimseyi Kamenefin fikirleriyle biri eştirecekti. Sverdlof bundan endişe ediyor, Stalin bunu istemiyordu. Onun için bu iki kuvvetli liderin gayretleriyle Kamenef ve Zinoviyef badireyi ucuz atlattılar. Kamenefin Merkez, Komitesinden istifası önce kabul edildi. Sonra, üç gün geçince tekrar üyeliğe alındı. Üstelik, Bolşevik partinin başka sosyalist partilerle temasım yürütmek görevi de kendisine verildi. Zinoviyefe ise hiç ilişilmedi .

Lenin, Merkez Komitesinin davranışını doğru bulmadığını ilân etti. Mamafih Kamenef ile Zinoviyef uzun yıllar sonra Stalinin meşhur temizliklerinde temizlenecekler ye hayatlarını, kendilerini partide tutmuş olan bu adamın elinde vereceklerdir.

Silâhlı ayaklanma ihbarı Kışlık Sarayda da bomba gibi patladı. Kerenski derhal Harbiye Bakanı General Verkhovski, İçişleri Bakanı Nikitin, bölgenin kurmay başkanı

General Bagratuni ve Petrograd askerî bölgesinin komutanı Albay Polkonikof ile istişare ederek tedbirleri görüştü. 31 Ekimde Polkonikof Sarayın önüne zırhlı otomobiller yerleştirdi, kazak birliklerini de şehrin dört bir tarafına yaydı. Kerenski:

"— Bolşevikler Hükümete ve İhtilâle ihanet etmektedirler. Lenin hakkında Temmuz ayından beri tevkif müzekkeresi vardır. Kedisini yakalamak lâzımdır" diyordu.

Bunu söylemek kolay, yapmak zordu. Kâğıt illerinde alman tedbirlere göre bütün askerî birlikler resmî, umumî binaları muhafaza etmek, canileri ve asker kaçaklarım yakalamak için garnizona yardımcı olacaklardı. Her türlü gösteri yasaktı. Silâhlı hareketler silâhla bastırılacaktı.

Halbuki bahriyeliler, Petrograd garnizonunun askerleri ve Kızıl Muhafızlar silâhlı ayaklanma için Lenin in güvendiği belli başlı üç kuvvetti. A.İ.K. üyelerinden Antonofu, Podvoyskiyi ve Nevskiyi çağırarak onlara talimat verdi:

"— Kütleler bizimle beraberdir. Onların askeri idaresini deruhte ediniz.."

Podvoyskinin verdiği bilgiye göre silâhlı ve talimli 12 bin Kızıl Muhafız vardı. Kronştattan gelen Antonof deniz erlerinin ayaklanmaya hazır olduklarını, fakat gemileri hareket ettirmenin güç bulunduğunu, subayların tevkifi < gerektiğini, onun için bahriyelileri trenle getirmenin daha emin sayılacağım söyledi.

v A.İ.K. bir adım daha attı. Bütün birliklere bir emirname gönderdi, kendilerinin Petrograd sovyetine bağlı bulunduklarım bildirdi, o bakımdan A.İ.K. tarafından tasdik edilmemiş hiç bir hükümet emrini dinlememelerini istedi. Süvari alayı ve junkerler dışındaki bütün birlikler bu emri dinlemediler ve otorite olarak A.İ.K.'ni tanıdılar. Troçki bununla da yetinmedi. Eline bir kuvvet geçince Albay Polkonikofa bir ültimatom gönderdi. A.İ.K. adına bir siyasi komiser Genel Kurmayda bulunacak ve verilecek emirler önce onun tasdikinden geçecekti. Tabu Albay, bu teklifi reddet ti. Petrograd sovyetiyle hiç bir ilişki istemiyordu. Bunun üzerine Troçki bütün askerlere hitaben şu emirnameyi yayınladı:

"Genel Kurmay, sizin siyasî komiteleriniz tarafından kabul edilen Askerî ihtilâl Komitesinin emirlerine riayet etmeyi reddetmektedir. Komite, ihtilâl aleyhtarı kuvvetlerin âleti haline gelmiş olan âsi garnizonla bütün ilişkilerini kesmiştir. A.İ.K. bundan böyle Genel Kurmayın hiç bir hareketinin sorumluluğunu taşımamaktadır. İhtilâlci askerler, ihtilâl düzeninin savunması sizin omuzlarınızdadır!"

Böylece, kütlelerin desteğine sahip bulunan sovyet, Genel Kurmayı hükümsüz ilân ediyordu. Hükümet şaşırdı. Meseleyi Önparlâmentoya götürdü. Fakat o da bir karar almadı.

Lenin kararını vermişti, ihtilâl, kendi Bolşevik ihtilâli 7 Kasımda yapılacaktı. 7 Kasım Bütün Rusya Sovyetleri II. Kongresinin toplantı günüydü. Söylediği mantık şuydu:

"— 6 Kasım erkendir. Ayaklanmanın bütün Rusyaya dayanması lâzımdır. Halbuki 6 Kasımda Kongrenin bütün delegeleri Petrograda gelmiş olmayacaklardır. Buna mukabil 8 Kasım geçtir. O tarihte Kongre kendi çalışmalarını tertip ve tanzim etmiş olacaktır. O haldeki bir kongreye peşin kararlar aldırtmak zordur. Kongre büyük, kalabalık ve dağınık. Onun için 7 Kasımda, Kongrenin toplantı günü harekete geçeceğiz.."

Haber derhal, kuvvetlere komuta edecek kimselere ulaştırıldı. Orora kruvazörü o sırada Neva nehrinin başında, topları Kışlık Saraya çevrik duruyor ve Kerenski bu manzaradan hiç hoşlanmıyordu. Kruvazörün oradan ayrılması emrini verdi. Gemi, rus donanmasının çok gemisi gibi bir İsveçli subayın, Albay Erikson'un komutasındaydı. Albay mürettebata, açık denizde manevraya çıkacakları haberini ırlattırdı. Fakat Mart ayından beri meşhur 1 numaralı prikazı uygulayan mürettebat cevap verdi:

"— 7 Kasımdan önce olmaz!"

Karşı tarafta dağınıklık

Bolşevikler, silâhlı ayaklanmalarının gününü bile tayin etmişlerken Hükümet cephesinde hüküm süren sadece dağınıklık, kararsızlık ve yetki yokluğudur. Kerenski bir türlü "şartların gerektirdiği adam" olamamaktadır. Eski ihtilâlciler, klasik marksistler, Plekhanoflar, Vera Zasuliçler, Vera Fignerler bolşeviklerin şiddetle aleyhindedirler. Plekhanof bolşevizmden bahsederken şöyle demektedir:

"— Bu mikrobu sadece yenmek değil, onu kan içinde ezmek lâzımdır. Rusyanın kurtuluşu buna bağlıdır."

Rus Rockefeller"i diye bilinen petrol milyarderi Liazonof için yapılacak şey Petrogradı tahliye ve sıkı yönetim ilân etmek, ondan sonra bolşevikleri merhametsizce temizlemektir.

Fakat bunu kim yapacaktır?

Ordudaki eratın ihtilâle kazanılmış olması bir yana, komutanlar arasında bir ahenk ve hiyerarşi yoktur. Herkes ayrı telden çalmakta, çok kimse yetkisiz veya birliksiz bulunmaktadır.

1917 Rusyasında silâhlı ayaklanmanın başarı kazanması değil, kazanmaması sürpriz teşkil edecektir.

Gelecek Yazı

İhtilâl!



En mesut aile
İŞ
Bankamızda hesabı olan ailedir
TÜRKİYE İŞ BANKASI
paranızın... istikbalinizin emniyetidir


SAYIN
HALKIMIZIN
GÖSTERMİŞ
OLDUĞU TEVECCÜH
SAYESİNDE
MEVDUATIMIZ
6
milyar lirayı aştı...
BANKAMIZA
GÖSTERİLEN GÜVENE
ŞÜKRANLARIMIZI
SUNARIZ....
ZİRAAT BANKASI